تدریسات فارسیه

محرری

احمد کشفی

معارف نظارت جلیله‌سنك رخصتیله طبع اولنمشدر

استانبول

(اقدام مطبعه‌سی) — باب عالی جاده‌سنده نومرو ۲۵

۱۳۱۰

تدریسات فارسیه

محرری

احمد کشفی

معارف نظارت جلیله‌سنك رخصتیله طبع اولنمشدر

استانبول

(قصبار مطبعه‌سی) — باب عالی جاده‌سنده نومرو ۲۵

۱۳۱۰

بر قاچ سوز

ممالك محروسهٔ پادشاهیلرینك، تبعهٔ صادقهٔ شهریاریلرینك منافعنی موجب هر خصوصده‌كی مساعی ومساعدات جلیلهٔ ملوكانه‌لریله عالم عثمانی‌یه بر حیات تازه بخش ایتمش اولان ولی نعمت بیمنتمز، پادشاه ذیشانمز شوكتمآب افندیمز حضرتلرینك، معارفك ترقیسی جهتنه مصروف اولان عنایات عالیهٔ خلافتپناهیلری مآثر جلیله‌سندن اولمق اوزره قسطمونی ولایت جلیله‌سی مركزنده تأسیس ایدیلان مكتب اعدادیٔ ملكیده بر مدتدنبری واقع اولان تدریسات فارسیه‌می، «تدریسات فارسیه» نامی آلتنده نشره جسارت ایدیشم، «تدریسات فارسیه»نك صحیحاً مكمل بر كتاب اولدیغندن دكل، الك زیاده مطبوعات عثمانیه عالمنی جداً رونقدار ایدن توجهات مقدسهٔ حضرت پادشاهینك بو محرر عاجزه دخی اعطا ایلدیكی هوس ناشرانه‌دن منبعثدر.

مع مافیه «تدریسات فارسیه»نك قواعد لسان فارسی‌یه دائر نشر اولنان بر خیلی كتابلر آره‌سنده كندینه مخصوص عاجزانه بر موقع طوته‌بیلمك مزیتندن بوسبتون عاری اولدیغنی جزم ایتسه ایدم، هیچ بر فائده‌سی اولمایه‌جق دیمك اولان اویله بر كتابك ساحهٔ مطبوعاته وضعندن‌ده البته فراغت ایدردم. زبان پارسی، لسان عثمانیمزك مهم بر شعبه‌سیدر. بو لسان لطیفه اولان شدت احتیاجمز، فارسی‌یه لزومی قدر وقوفی بولنمیانلرك عثمانی لسانیله یازلمش بر شیئی طوغریجه

اكلامغه، لسان عثمانی ایله طوغری بر شی یازمغه موفق اوله‌مادقلریله ثابتدر.

لسان فارسی تحصیلنه هوسكار اولانلر، بالخاصه تدریسات فارسیه ایله مشغول بولنانلر، الده‌كی قواعد فارسیه كتابلرندن هیچ برینك تماميله تأمین احتیاج ایده‌مدیكنی اعترافده محرر عاجزله همزبان اولورلر، امید ایدرم.

«تدریسات فارسیه» ده الده‌كی كتابلردن معدوددر. شوقدركه، آثار موجوده‌یه، آثار موجوده تدقیق و تتبع ایدیلرك دها مكمل، دها زیاده موافق مطلوب اولمسنه علی قدر الاستطاعه چالیشلمش بر لاحقه‌در.

لسان فارسی‌یه وقوف كامللری مسلم اولان اساتذهٔ كرام، انشاالله صحیحاً مكمل تألیفات نحریرانه نشریله هم بو عبد عاجزی، همده سائر ابنای وطنی مستفید و منتدار ایدرلر.

«تدریسات فارسیه» معارف نظارت جلیله‌سندن اعطا بیوریلان ١٩ تشرین اول سنه ٣٠٧ تاریخلی، ٦٩٥ نومرولی رخصتنامه موجبنجه دها كچن سنه ساحهٔ مطبوعاتده اثبات وجود ایده‌جك ایدی. فقط كندیمجه اجراسنه صوكره‌دن لزوم كوردیكم بعض تصحیحلر، علاوه‌لر ایكنجی دفعه اوله‌رق یازلمسنی، بناء علیه بر مدت تأخرینی ایجاب ایتدی.

«من الله التوفیق»

قسطمونی فی ٢٣ مارت سنه ٣٠٨ — احمد كشفی

«بنام خداوندجان آفرین»

— مقدمه —

حرف، آغیزك بللی یرندن چیقان سسدر.

فارسیده حرفلر، یکرمی دورتدر.

ا ب پ ت ج چ خ د ذ ر ز ژ س ش غ ف ك گ ل م ن و ه ی.

حرفلر، یازیلشلری اعتباریله ایکی قسمه آیریلیر: برقسمی حروف منفصله، برقسمی حروف متصله.

حروف منفصله کندیدن صکره کلن حرفلره بیتشمه‌ینلردر. اونلر: ا د ذ ر ز ژ و حرفلرندن عبارتدر.

حروف متصله، کندیدن صکره کلن حرفلره بیتیشنلردر. حروف منفصله‌دن باشقا حرفلر هپ حروف متصله‌در.

حرفك یا معناسی اولور؛ یا اولماز. معناسی اولمیان حرفلر، یوقاروده یازدیغمز حروف هجادرکه، اونلرك برقاچی بر یره کلنجه باشلی باشنه معنالری اولان اسم، صفت کبی کلمه‌لر حاصل اولور.

معناسی اولان حرفلر فصل مخصوصنده کوریله‌جکی وجهله اداتلرك برقسمنی تشکیل ایدرلر.

کلمه، معنالی سوز دیمك اولور.

کلمه‌نك مختلف تقسیمانه اوغرایان انواعنی بز شو کتابده «اسم،

اسم اشارت، مبهمات، ضمیرلر، صفتلر، اسم عددلر، فعللر، اداتلر» سرلوحه‌لی فصللرده کوسترمك ایسته‌دك.

— حرفلره عائد بعض اخطارات —

١ ـ . بعض کلمه‌لرده کوردیکمز «ث، ح، ص، ض، ط، ظ، ع، ق» حرفلری عربی کلمه‌لره مخصوصدر [١]. بونك ایچون یازدیغمز حروف هجا اراسنده بونلری درج ایتمدك.

٢ ـ . «پ، چ، ژ، گ» حرفلری، فارسی کلمه‌لره مخصوصدر. کندیسنده برنجی سکیز حرفدن بری بولنان کلمه‌یه عربی، ایکنجی دورت حرفدن بری بولنان کلمه‌یه فارسی دیمکده تردد ایتمه‌ملیدر، فارسیده برقاچ طالی کلمه، کوریلورسه‌ده اوطالرك اصلی تادر.

بوایکی نوع حرفلردن بعضیلری ترکجه کلمه‌لرده‌ده بولنورلرسه‌ده. ترکجه کلمه‌لر، فارسی عباره آراسنده بولنه‌مازلرکه، اونلر بوبحثه داخل اوله‌بیلسونلر.

٣ ـ . فارسیده برواو واردرکه، یازیلرده اوقونماز، ایشته او واوه واو معدوله دینیلور:

خواستن . خواب

ایستمك . اویقو

٤ ـ . عربجه‌ده برطاقم الفلر واردرکه، یا صورتنده یازیلیرده اویله الفلر، فارسی برعباره‌ده عادتا یا ایله اوقونور:

معنی

[١] اسم عددلردن «صد، شصت» کلمه‌لرینی شاذ عد ایتملی.

٥ ـ. اخرنده یاء ممدوده بولنان عربجه کلمه‌لر، فارسیده الف ایله یازیلیر؛ الف ایله اوقونور:

تمنی، تمنا

٦ ـ. فارسی کلمه‌لر نهایتلرنده واقع اولوب ده، اوست طرفی الفء واو اولان یالر حذف اولنه‌بیلیرلر:

پای، پا — جوی، جو

آیاق — چای-ایرماق

٧ ـ. ینه فارسی کلمه‌لرده بولنان هانك اوست طرفنده واقع اولان الفلر، واولر حذف اولنه‌بیلیرلر.

ماه ـ مه — پیراهن ـ پیرهن — اندوه ـ انده

آی — کوملك — صیقینتی

٨ ـ. ینه فارسی کلمه‌لرده بولنان بعض حرفلر، مخرجلری یاقین اولان دیکر حرفلره قلب اولنه‌بیلیرلر، مثلا پ «ف» یه، چ «ژ» یه، و «ب» یه تبدیل اولنه‌بیلیر:

سپید ـ سفید — کچ ـ کژ — نوشتن ـ نبشتن

آق — اکری — یازمق

اسم

اسم، صفت کبی کلمه‌لرك تعریفلری بالطبع هر لسانده بردر. ترکجه‌مزده اسمی، «شخصدن، یاخود شیدن خبر ویرن کلمه‌در.» دیه تعریف ایدییورز؛ فارسیده‌ده اسملری بویله تعریف ایده‌بیلیرز.

اسم، فی‌الحقیقه یا شخص بیلدیرر که، بزاونی بولوب، کوره‌بیلیرز:

مرد شیر خامه نامه فردوسی استانبول طونه

آدم آرسلان قلم مکتوب « « «

یاخود ایشیده‌بیله‌جکمز، ذهناً آکلایه‌بیله‌جکمز شیلری بیلدیرر:

آواز بوی خرد

سس قوقو عقل

حاصلی اسم، دنیلنجه انسان برشی اکلار که، او اکلادیغی یا کورور، یا ایشیدیر، طویار، قوقلار؛ یاخود ذهناً بیلیر.

اسم عام — اسم خاص

اسم سویلننجه اونك معناسی یا کندی کبی برچوقلرینه شامل اولور؛ یاخود بر شخصه، بریره دلالت ایدر. اکر معناسی کندی کبی دها برچوقلرینه شامل اولور ایسه او کبی اسملره اسم عام یاخود اسم جنس دیرز. مثلا، مرد، دیدیکمز زمان کرهٔ ارضك برخیلی یرلرنده تمکن ایتمش انسانلر؛ شیر دیدیکمز وقت ییرتیجی برطاقم حیوانلر؛ خامه دیدیکمز زمان یازمغه مخصوص یوزلرجه، بیکلرجه ساز پارچه‌لری یازی آلتلری؛ نامه دیدیکمز وقت کذلك برچوق یازلمش کاغدلر آکلاشیلیر.

ایشته مرد ، شیر ، خامه ، نامه کبی برچوق امثالی بولنان اسملره اسم جنس ، یاخود اسم عام دیه‌جکز .

اسم سویله‌نجه اوندن کندی کبی برچوقلری آکلاشلمیوب ده بر یر ، بر شخص آکلاشیلیرسه او کبی اسملره علم ، یاخود اسم خاص دینیلور .

فردوسی ، استانبول ، طونه کلمه‌لری کبی که ، فردوسی دنیجه کچمش عجم شاعرلرندن بویوك بر شاعر ، استانبول دنیجه دولت علیهٔ عثمانیه‌نك تختگاه سلطنتی اولان مشهور بر مملکت ، طونه دیدیکمز وقت قره دکیزه دوکیلن بر نهر آکلاشیلیر .

ایشته فردوسی ، استانبول ، طونه کبی معناسی بردن عبارت اولان اسملره‌ده علم ، یاخود اسم خاص دیرز .

اشاغیده محرر اسملرده اسم جنسلرله اسم خاصلری ایریلیرز :

اهو ، دبستان گیاه بیخ بصره عمان عدن

جیلان مکتب اوت کوك « « «

دریا شاخ برك مرغ تیهو گیسو

دکیز دال یاپراق قوش چیل قوشی صاچ

مشتق ، جامد

اسملر ؛ یا مشتق اولور ، یا جامد اولور .

مشتق ، بر مصدری بولنان اسملردر :

باران ترس شکوفه

یاغمور قورقو چیچك

یاغمق معناسنه باریدن ، قورقمق معناسنه ترسیدن ، آچیلمق معناسنه شکفتن بو اسملرك مصدرلریدر . [١]

جامد ، مصدری ، فلانی بولنمایان اسملردر .

خانه در جامه

او قاپو روبا

بسیط ، مرکب

اسملر بسیط ، مرکب نامیله ایکی قسمه دها ایریلیر .

بسیط ، صکره‌دن کندیسنه هیچ بر شی علاوه اولنمامش ، بولندیغی حال اوزره قوللانلمش اولان اسملردر . یوقاریدن بری مثال اوله‌رق یازیلان اسملر ، هپ اسملرك بسیط قسمندندر .

مرکب ، اساساً آیری آیری ایکی کلمه ، بر ترکیب ایکن بر معناده قوللانیلان کلمه‌لردر :

کژدم جامه خواب

عقرب یاتاق

«کژدم» کلمه‌سی اساساً اکری دیمك اولان «کژ» صفتیله قویروق معناسنه اولان «دم» کلمه‌سندن مرکب اکری قویروقلی معناسنه بر وصف ترکیبی (٢) ایکن مناسبت ظاهره‌سی حسبیله عقربه ، «جامه خواب» کلمه‌سی روبا دیمك اولان «جامه» ایله اویقو دیمك اولان «خواب»دن مرکب اویقو روباسی معناسنده و «جامهٔ خواب» هیئاتنده بر ترکیب اضافی اولدیغی حالده عادتا یاتاغه علم اولمشلردر .

[١] اسم مشتقلری ایجه آکلامق ، بالطبع مصدرلری آکلامغه توقف ایدر .

[٢] صفت بحثنده تفصیلات کوریلور.

آشاغیده محرر ، اسملرك مشتقلرینی ، جامدلرینی ، بسیطلرینی ، مركبلرینی آییرمه‌لیدر .

آب سخن نان بند نام اسب شب شببوی

صو سوز اكمك باغ آد ات كیجه بیلمز یكمز چیچك

سنك شبنم هما سال

طاش چیی معلوم بر نوع قوش ییل

كیفیت ، كمیت

كیفیت ، یعنی اسملرك مذكر ، یا مؤنث عد اولنمسی ـ تركجه كبی ـ فارسیده ده معتبر دكلدر . بو خاصه عربی كلمه‌لرده آرانیر .

كمیت ، اعتباریله فارسیده اسملر یا مفرد ، یا جمع اولور .

آخرنده ، فارسیده ادات جمع اولان «الف نون ایله ها» بولنمایان اسملر مفرد در .

جمع ایسه مفرد اسملرك آخرلرینه «الف نون» یاخود « ها » ادات جمعلرندن برینی كتیرمكله حاصل اولور .

هانكی اسملرك الف ، نون ایله ، هانكی اسملرك «ها» ایله جمعلنمه‌سی لازم كله‌جكنی بیلمك ایچون اشاغیده یازیلان دورت قاعده‌یی بلمه‌لیدر .

«١» ـ ذیروح اسملری بوتون الف ، نون ایله جمعلنیر :

زن زنان كبك كبكان

قادین قادینلر ككلك ككلكلر

«٢» ـ غیر ذیروح اسملرینك جمعلری «ها» علاوه‌سیله اولور

خاك خاكها گنج گنجها

طوپراق طوپراقلر خزینه خزینه‌لر

«٣» ـ معناسنده بیومك ، یكیلنمك ، دكیشمك بولنان اسملرك جمعلری الف ، نون ایله‌ده ، «ها» ایله‌ده اوله‌بیلیر .

درخت درختان درختها روز روزان روزها

آغاج آغاجلر كون كونلر

«٤» ـ حیواناتك اعضاسی اسملری اك چوق «ها» ایله جمعلندیكی حالده ، بعضاً الف ، نون ایله‌ده جمعلنه‌بیلیر .

دست دستها دستان چشم چشمها چشمان

ال اللر كوز كوزلر

شو قاعده‌لرله جمعلنه‌جك اسملره متعلق اخطارات :

«١» ـ آخرنده «ها» بولنان كلمه‌لر الف ، نون ایله جمعلنیرسه ، ها ، كاف فارسی‌یه تبدل ایدر .

بنده بندگان خواجه خواجگان

قول قوللر خواجه خواجه‌لر

«٢» ـ آخرنده الف ، واو بولنان اسملر ، الف ، نونله جمعلندكلری وقت بر یا زیاده قیلینیر .

هما همایان تیهو تیهویان

ابرو ، آهو ، گیسو كبی الف ، نونله جمعلرنده یا زیاده قیلنمایان اسملر بو قاعده‌نك شاذلری صاییلیر .

«۳» ـــ. آخرنده ها بولنان کلمه‌لر ، ها ایله جمعلندکلری وقت ، باشقه کلمه‌یه بکزه‌میه‌جك اولورسه ، ها خذف اولنور :

سایه سایها

کولکه کولکه‌لر

اکر ها خذف اولننجه دیکر کلمه‌یه بکزه‌یه‌جك اولور ایسه ، ها خذف اولنماز :

لاله لاله‌ها

لاله لاله‌لر [۱]

بعض اشعار فارسیه‌ده کورلدیکی وجه ایله ییرتیجی حیوان معناسنه اولان «دد» ك جمعنك « ددکان » کلمش اولمه‌سی؛ «دست»ك، اوغل دیمك اولان «فرزند» ك جمعلرینك « دستکان ، فرزندکان» صورتیله ده قوللانلمش بولنمه‌سی جمع حقنده سویله‌دیکمز قاعده‌لری بوزاماز . اونلره شاذ دیرز .

عجم ارباب قلمنك صوك زمانلرده یازدقلری شیلر کوزدن کچیریله‌جك اولورسه عربجه‌نك جمع مؤنث علامتی اولان « آت » ایله بوندن محرف اولان « جات » ی ده جمعلرك جمع اداتی اوله‌رق قبول ایتدکلری کوریلور :

فرمایش فرمایشات نوشته نوشتجات

امر امرلر مکتوب مکتوبلر

[۱] لال دیلسز دیمکدر

آشاغیده یازیلان اسملری یوقاریده بیان اولنان قاعده‌لره توفیقاً جمعله‌ملیدر.

کنجشك انکشت راه پل گوش خرگوش

سرچه قوشی پارماق یول کوپری قولاق طاوشان

زبان دندان دهن ـ دهان روباه ـ روبه

دیل دیش آغیز تیلکی

— اضافت = ترکیب اضافی —

اضافت، براسمی باشقا بر اسمه ربط ایتمك یعنی باغلامقدرکه، هر ایکی اسم اساساً آیری آیری برر معنایه دلالت ایتدیکی حالده شو ربط جهتیله ایکی اسم برمعنا افاده ایدر.

او ایکی اسمدن برنجیسنه مضاف، ایکنجیسنه مضاف الیه دینیلور.

بر اضافت ترکیب ایدلمك ایسته‌نجه مضافك، یعنی برنجی اسمك آخرینی مکسور اوقوملیدر. ایشته ربط دینیلن شی ده بوندن عبارتدر،

چشم مرد درخت بید مرغ دل

انسانك کوزی سوکود آغاجی کوکل قوشی

« چشم » ایله « مرد » آیری آیری معنالره دلالت ایدر برر اسم اولدقلری حالده «چشم مرد»، «درخت» ایله « بید »ك باشقا باشقا برر معناسی بولندیغی حالده «درخت بید»، «مرغ» ایله «دل» آیری آیری معنالره دلالت ایتدکلری حالده «مرغ دل» ترکیب اضافیلری باشلی برر معنایه دلالت ایدرلر.

— اضافتك اقسامی —

اضافت، اوچ قسمه آیریلیر: اضافت لامیه، اضافت بیانیه، اضافت تشبیهیه.

اضافت لامیه‌ده یا مضاف اولان اسمك مضاف‌الیهه نسبتی؛ یاخود مضاف‌الیهك مضافه تملکی آکلاشیلیر:

فروغ خورشید   باغ حسن

کونشك ضیاسی   حسنك باغی

برنجیسنده نسبت، ایکنجیسنده تملك معناسی وار. اضافتك تملك افاده ایتدیکی یرلرده مضاف‌الیه هپ ذوالعقولدن بولنور.

اضافت بیانیه‌ده، مضاف‌الیه، مضافك نوعنی بیان ایدر:

آب باران

یاغمور صویی

آب، براسم جنس اولدیغی حالده «باران» اونك نوعنی بیان ایتمشدر.

اضافت بیانیه‌ده مضاف، مطلقا اسم جنس اولور.

اضافت تشبیهیه‌ده، مضاف‌الیه، مضافه بکزه‌دیلیر. اوحالده مضافه «مشبه به» مضاف الیهه «مشبه» ده دیرلر:

آفتاب معرفت

معرفت کونشی، کونشه کبی معرفت

مضاف اوله‌جق کلمه‌نك آخری الف، واو اولورسه اول‌امرده بر یا زیاده اولنه‌رق بعده او یا مکسور اوقونور:

سرای دل   آهوی کوه

کوکل اوی   طاغك جیلانی

مضافك آخری ها، یا اولورسه بر همزه زیاده قیلنه‌رق او همزه مکسور اوقونور:

دیدهٔ طفلان   کشتیٔ فلان

چوجقلرك عادتی   فلانك کمیسی

ایکی، اوچ، یادها زیاده ترکیب اضافیلرك بر یرده بولنمه‌سنه «تتابع اضافات» دینیلور. بوکبی اضافتلر ایکی‌یی کچمز ایسه کوزل کورینور:

برك درخت باغ

باغك آغاجنك یاپراغی

«درخت باغ» ترکیب اضافیسی «برك»ك مضاف الیهی صاییلیر. ایکی‌یی کچرسه خوش کورلمز:

برك درخت باغ فلان

فلانك باغنك اغاجنك یاپراغی

بعض ترکیب اضافیلرده مضافك کسره‌سی حذف اولنه‌بیلدیکی کبی ینه اضافت معناسی افاده ایتدیکی حالده مضاف الیه مضافدن اول ده سویله‌نیله‌بیلیر:

زبر دست،   کلاه کوشه

ال اوستی   کلاه کوشه‌سی

آشاغیده محرر ترکیب اضافیلردن اضافت لامیه‌لری، اضافت بیانیه‌لری، اضافت تشبیهیه‌لری آییرملیدر:

خامهٔ حسن، دست مرد، پای شیر، دریای عمان، آواز آهو.
نامه‌های طفلان، نامهای شکوفها، آواز مرغ، نامهای مرغان.
جامه خواب فلان، گیاه باغ، کنج معرفت، آواز شیران، چشم روباه.

معنیٔ سخن، پیراهن شب، جامهٔ روز، پیراهن برك.

اسم اشارت

فارسيده اشارته دلالت ايدن اسملر، «اين»، «آن» دن عبارتدر.

اين　　　آن

بو - شو　　　او - اول

«اين» ياقين، «ان» اوزاق كوسترر:

اين نامه　　　«آن» مرد

بو مكتوب　　　او آدم

كوستريلن كلمه‌لره مشاراليه دينور.

اسم اشارتلرك آخرينه بعضاً بر كاف لاحق اوله‌رق «ايشته» ديمك اولور:

اينك خامه

ايشته قلمم

مشاراليه سويلنمش اولورسه مفرداولسون، جمع اولسون اسم اشارتك جمعنه لزوم كورلمز:

اين مرغ　　　اين مرغان　　　آن نامه　　　آن نامه‌ها

بو قوش　　　بو قوشلر　　　او مكتوب　　　او مكتوبلر

ذاتاً جمع اولان مشاراليه سويلنميه‌جك اولورسه اوزمان اسم اشارتلرك جمعنه لزوم كوريلور. چونكه سويلنمه‌ين مشاراليه جمع اولديغي وقتده، اسم اشارت جمعلنميه‌جك اولورسه مشاراليه مفردميدر، جمعميدر، ناصل آكلاشيله‌جق؟ اسم اشارتلري ناصل جمعله‌مليدر؟

مادام كه، اسم اشارتك جمعلنه‌بيلمسي، سويلنمه‌ين مشاراليهك جمع بولنمه‌سنه متوقفدر. مشاراليهك جمعي هانكي قاعده‌يه توفيق ايدلمك لازم ايسه، اسم اشارتي ده اوقاعده‌يه توفيقاً جمعله‌مليدر. تعبير آخرله،

مادام كه، سويلنمه‌ين مشاراليه جمعدر؛ او مشاراليهده‌كي ادات جمع نه اولمق لازم كليورسه، اوني اسم اشارته علاوه ايديورمليدر:

«اين مرغان - آن نامه‌ها» سوزلرنده مشاراليه اولان «مرغان» ايله «نامه‌ها» يي سويله‌ميه‌جك اولسه‌ق، «اينان - آنها» ديمه‌مز ايجاب ايدر.

مشاراليهلرك سويلنمه‌ديكي زمان اسم اشارتلرك جمعلنه‌بيلمه‌سي قاعده‌سي تماميله عثمانليجه‌ده‌ده جاريدر. اونك ايچون مشاراليهلرك نه وقت سويلنمه‌مه‌سي جائز اوله‌بيله‌جكني كندي سليقهٔ عثمانيه‌مزه مراجعتله اكلايه‌بيليرز.

«بونلر» سوزندن «بوقوشلر»، «اونلر» سوزندن «اومكتوبلر» اكلاديغمز زمان، قوشلر، مكتوبلر كوزمز اوكنده اوقدر معين بولنوركه، باشقه دورلو اكلامغه امكان تصور اولنه‌ماز.

بوعينيله فارسيده‌ده بويله‌در.

بوقاعده تخلف ايتمز؛ «اينان»، «آنان» كوريلن يرده سويلنمه‌ين مشاراليهك «ان» ايله جمعلنمه‌سي لازم كلن براسم، «اينها»، «آنها» كوريلن يرده سويلنمه‌ين مشاراليهك «ها» ايله جمعلنه‌جك براسم اولديغني بيلمليدر:

«اين، آن» اسم اشارتلري «ير» معناسنه اولان «جا» يه بيتيشنجه اسم اشارت محليه اولورلر.

اينجا　　　آنجا

بورا　　　اورا

«اين»ك، «آن»ك اولنه ادوات فصلنده كوريله‌جك باي مفتوحه كلديكي وقت:

باین   بآن

بوکا   اوکا

دینلدیکی کبی .

بدین   بدان

دخی دینه‌بیلیر .

« از ، در » اداتی کلدیکی زمانده « این »ك همزه‌لری آتیله‌بیلیر :

ازین   ازان   درین   دران

بونده   اونده   بونده   اونده

اسم اشارتلر مشارالیهلریله برابر مضاف‌الیه اولورلر :

درخت این کوه   برك آن درخت

بوطاغك آغاجی   اوآغاجك یاپراغی

« این » اسم اشارتی « روز » ، « شب » ، « سال » کلمه‌لرینی کوستردیکی زمان ؛

امروز   امشب   امسال

بوکونده   بوکیجه   بوییل

هیأتنه کیرر .

لغتلر :

یك	دو	سه	آمد	کذشت	نیك	بد	ست
بر	ایکی	اوچ	کلدی	کچدی	ایی	فنا	در

١

— تمرین —

یك نامه . دونامه . اینجانیکست . آن خامه بدست

دومرد آمد. یك آهو کذشت . امروز سه نامه آمد. این مرغ سفید ست. آن خامه کجست. دبستان اینجاست. گوش مرد دو، دهن مردیکست. نوشتن نیکست. این مرد پدر فؤادست . آنان شاکردان مکتب اعدادیست. از شاکردان آن مکتب دوشاکرد آمد.

مبهمات

برطاقم اسملر واردرکه ، معین اولمایان شخصی ، یاخود شیئی بیلدیررلر. اونلره « اسم مبهم » ، هپسنه‌بردن « مبهمات » تسمیه‌اولنور.

عثمانلیجه‌ده‌کی « کندی » مقابلی‌اولان « خود، خویش، خویشتن » کلمه‌لری برر اسم مبهم صاییلیر .

مبهماتك دیکرلری هپ سؤالی متضمندر :

١ ـ . که، ذوی‌العقولدن سؤال ایدر : [*]

که نوشت ؟

کیم یازدی ؟

بونك جمعی بالطبع ذیروح اسملرینك جمعی کبیدر . شو قدرکه، ها، یایه قلب اولنور :

کیان نوشتند ؟

کیملر یازدیلر ؟

٢ ـ . چه ، شیدن سؤال ایدر : [*]

[*] شخصدن ، شیدن سؤالی متضمن اولان شو ایکی اسم مبهم، مکسور کاف وچیم فارسیدن عبارتدر . اخرلرنده‌کی هالر های‌رسمیه اولمادیغی کبی های اصلیه‌ده دکلدر. عادتا ك ، چ، دیه سویلنمش، که چه صورتنده یازلمش .

چه خواند ؟

نه اوقودی ؟

بونك جمعی ها ایله اولور . یالكز مفردنده یازیلان هایه لزوم قالماز :

چها خواندند ؟

نه‌لر اوقودیلر ؟

كه، چه كلمه‌لرینه اشاغیده كوریله‌جك ضمیر نسبینك مفرد غائبی اولان «ست» لاحق اولدیغی زمان هالر یایه قلب اولنور :

این مرد كیست   معنیٔ این سخن چیست

بو آدم كیمدر   بو سوزك معناسی نه‌در

چه ، بعضاً شی معناسنه عادتا اسم اولور . او حالده اك زیاده اسم اشارتدن صوكره كلیر :

آنچه

اول شی

۳ ـ . كجا، یردن سؤال ایدر . «نره» مقابلیدر :

اینجا كجاست ؟

بوره نره‌در ؟

بونك جمعی «ها» ایله اولمق ایجاب ایدر :

اینجاها كجاهاست ؟

بورالر نره‌لردر ؟

٤ ـ . كدام مطلق سؤاله مخصوصدر . «هانكی» مقابلیدر :

كدام روز

هانكی كوندر ؟

بو ، بالذات جمعلنمز ؛ داخل اولدیغی كلمه جمعلنیر :

كدام روزها

هانكی كونلر ؟

« كدام» كلمه‌سنك آخرینه زائد اوله‌رق «یا، نون» ده كله‌بیلیر :

كدامین سال

۵ ـ . كی ، زماندن سؤال ایدر . « نه وقت ، نه زمان ؟ »ك فارسیسیدر :

این مرد كی آمد

بو آدم نه وقت كلدی ؟

٦ ـ . چون، «ناصل»ك عجمیسیدر :

چون گذشت ؟

ناصل كچدی ؟

بو «چون» ، ضمهٔ ثقیلهٔ مقبوضه ایله ؛ «ادات» فصلنده كوریله‌جك «چون»لر، ضمهٔ خفیفهٔ مقبوضه ایله اوقونور .

۷ ـ . چند، كمیتدن سؤال ایدر :

چند نامه

قاچ مكتوب

۸ ـ . كو ، مطلق سؤال ایچوندر . « هانی »نك مقابلیدر .

كو خامه

هانی قلم ؟

۹ ـ . « چه » اسم مبهمیله «سان» ادات تشبیهندن مركب اولان «چسان» ، ینه «چه» ایله «كونه» اسمندن مركب « چكونه » ده «ناصل» معناسنی افاده ایدرلر :

چسان امد	چکونه دست
ناصل کلدی ؟	ناصل ال ؟

لغتلر :

کار	سود	کزند	هست	نیست	شد	از	در
ایش	فائده	ضرر	واردر	یوقدر ــ دکلدر	اولدی	دن	ده

۲

ــ تمرین ــ

که آمد؟ فوأد چه نوشت؟ نامه نوشت. خانهٔ فوأد در کجاست؟ درین کار سود هست. کزند نیك نیست. نامهٔ فوأد کدام روز آمد؟ آن مرد ازین پل کی کذشت؟ ان کار چون شد؟ ساعت چندست؟ کو نامه؟ کو خامهٔ فوأد؟ از پل چسان کذشت؟ کار ان مرد چکونه شد؟ از کجا آمد؟ از بغداد آمد. این نیك نیست.

ضمیرلر

فارسیده دورت دورلو ضمیر واردر:

ضمیر شخصی، ضمیر اضافی. ضمیر نسبی، ضمیر فعلی.

۱ ـ ضمیر شخصی، شخصی کوسترن ضمیرلردر:

مفرد متکلمی، من.	مفرد مخاطبی، تو.	مفرد غائبی، او ـ وی.
بن	سن	او

جمع متکلمی ما.	جمع مخاطبی شما	جمع غائبی ایشان
بز	سز	اونلر

ضمیر شخصیلر مضاف اوله‌مزلر ایسه‌ده، مضاف الیه اوله‌بیلیرلر:

نامهٔ من	نامهٔ تو	نامهٔ او ـ نامهٔ وی
بنم مکتوبم	سنك مکتوبك	اونك مکتوبی
نامهٔ ما	نامهٔ شما	نامهٔ ایشان
بزم مکتوبمز	سزك مکتوبکز	اونلرك مکتوبی

«من» ایله «تو» ضمیرلرینه ادات فصلنده کوریله‌جك «را» لاحق اولدیغی زمان، «من»ك نونی، «تو»نك واوی کیدر:

مرا	ترا
بنی	سنی

سائرلری دکیشمز:

اورا	مارا	شمارا	ایشانرا
اونی	بزی	سزی	اونلری

«اورا» بعضاً «ورا» صورتنده تخفیف اولنه‌بیلدیکی کبی «او» ضمیرینك اولنه ادات فصلنده کوستریله‌جك «ب» اداتی لاحق اولنجه الف قاعدةً داله قلب اولنه‌بیلیر.

بدو

اوکا

لغتلر:

بینی	گردن	کس	لانه	پرید	اگنون
بورون	بویون	کیمسه	یووا	اوچدی	شیمدی

— تمرین —

در اینجا چند دبستان هست ؟ در اینجا سه دبستان هست . ایشان در اینجا چند نامه نوشتند؟ دو نامه نوشتند. مرغ شما اکنون در کجاست؟ حسن در اینجا چه خواند؟ نامه خواند . درین لانه چند مرغ هست؟ درین لانه سه کنجشك هست .

٢ـ ضمیر اضافی. فارسیده‌کی ضمیر اضافیلر، لسان عثمانیده‌کی ضمیر اضافیلر کبی دکلدر. معلومدرکه عثمانلیجه‌ده‌کی ضمیر اضافیلر، مضاف، مضاف الیهدن باشقادر؛ اونلر مضافك آخرینه لاحق اولور . فارسی بر ترکیب اضافیده ایسه مضاف ایله مضاف الیهدن باشقه برشی بولنماز . فارسیده بر اضافت تشکیل ایتمك ایچون مضافه بر کسره ویرمك کافیدر؛ عثمانلیجه‌ده ایسه اویله دکل؛ ضمیر اضافی بولنمانجه اضافت تمام اولماز .

دیمك اولدی که ، لسان عثمانیده‌کی ضمیر اضافیلره فارسیده اساساً احتیاج یوقدر .

ضمیر شخصیلر ، مضاف الیه اولورلر ، دیمش ایدك : ایشته فارسیده ضمیر اضافی دیدیکمز، مضاف الیه اولان ضمیر شخصیلرك یرلرینه قائم اولان ضمیرلردر . بو ضمیر اضافیلر عادتا مضاف الیه دیمك اولورلر . اونلرده شونلردر :

مفرد متکلم، م	مفرد مخاطب ت	مفرد غائب ش
جمع « مان	جمع « تان	جمع « شان

بو ضمیرلر . اخرنده حروف منفصله‌دن بری بولنمایان کلمه‌لره بتیشیرلر .

هپسنك اوست طرفلری مفتوح اوقونور .

دستم	دستت	دستش	دستمان	دستتان	دستشان
بنم الم	سنك الك	اونك الی	بزم المز	سزك الكز	اونلرك الی

کوریلیورکه :

«دست من، دست تو، دست او، دست ما، دست شما، دست ایشان» نصل «بنم الم، سنك الك، اونك الی، بزم المز، سزك الكز، اونلرك الی» دیمکسه «دستم ، دستت ، دستش ، دستمان ، دستتان ، دستشان» ده اویله دیمکدر .

«من، تو، او، ما، شما، ایشان» ناصل «دست»ك مضاف الیهلری ایسه «م، ت، ش ، مان، تان، شان» ده اویله مضاف الیهلریدر .

ضمیر اضافیلر، آخرنده الف، واو، ها، یا بولنان کلمه‌لر ایله براشه‌جك اولورلر ایسه

ام ات اش امان اتان اشان

صورتنه کیررلر :

خامه ام	ابرو ات	بینی اش	عصاامان
قلمم	قاشك	بورونی	عصامز [١]

لغتلر :

پدر	مادر	برادر، دادر	خواهر
بابا	انا	ارکك قرداشه	قیز قرداشه
فرزند	دختر	بیدار	تشنه
اوغل	قیز	اویانیق	صوسز

[١] ضمیر شخصیلر مضاف الیه اولنجه لسان عثمانیده علی الاکثر حذف اولنور. بنم قلمم، سنك قاشك دیمکدن زیاده قلمم، قاشك دیرز .

٣

— تمرین —

پدرت از استانبول کی آمد؟ مادرت در کجاست؟ برادرت در انجا چند نامه نوشت؟ برادرانت دران دبستان چه خواندند؟ دبستان برادرتان در کجاست؟ نام خواهرش چیست؟ نام فرزندش چیست؟ اینجا دبستان دخترانست. فرزند برادرت اکنون در کجاست؟ فرزند برادرم اکنون ازینجا کذشت. خواهرت چه نوشت؟ خواهرم نامه نوشت؟ چند نامه نوشت؟ دو نامه نوشت. پدرم بیدارست.

٣ـ ضمیر نسبی: خبرلره لاحق اولان ضمیرلردر.

خبر نه‌در؟ جملهٔ اسمیه‌نك برطرفیدر.

فقط بز شیمدی دیه‌لم که، خبر، اخرنده ضمیر نسبی بولنان کلمه‌لردر. اویله ایسه ضمیر نسبیلری اوکره‌نه‌لم: ضمیر نسبی‌ده، دیکر ضمیرلر کبی آلتیدر:

مفرد متکلم م	مفرد مخاطب ی	مفرد غائب ست
م	سك	در
جمع « یم	جمع « ید	جمع « ند
ز	سکز	درلر

« م، ست، ند » ضمیرلرینك اوست طرفلری مفتوح، « ی، ید، یم » ضمیرلرینك اوست طرفلری مکسور اوقونور:

من بیدارم	تو بیداری	او بیدارست
بن اویانیغم	سن اویانیقسك	او اویانیقدر
ما بیداریم	شما بیدارید	ایشان بیدارند
بز اویانیغز	سز اویانیقسکز	اونلر اویانیقدرلر

بونلرده آخرنده حروف منفصله‌دن بری بولنمایان کلمه‌لره بیتیشرلر:

او کاتبست	ایشان کاتبند
او کاتبدر	اونلر کاتبدرلر

ضمیر نسبیلر، اخرنده های رسمیه بولنان کلمه‌لره لاحق اولدیغی زمان ـ ضمیر اضافیلر کبی ـ برالف زیاده قیلنمق لازم کلیر؛ فقط مفرد مخاطبده هانك اوزرینه برهمزه قونمقله اکتفا اولنه‌رق « ای » کبی اوقونور:

تو تشنهٔ	شما تشنه‌اید	او تشنه‌است	ایشان تشنه‌اند
سن صوسزسك	سز صوسزسکز	او صوسزدر	اونلر صوسزدرلر

ضمیر نسبینك مفرد غائبندن باشقه‌لری اخرنده الف، واو، یا بولنان کلمه‌لره لاحق اولدقلری زمان ینه برالف زیاده قیلنیر.

او در کجاست	این شببوست	فلان درکشتیست
او نره‌ده‌در	بو شببویدر	فلانه کمیده‌در
ایشان درکجا اند	درکشتی اند	
اونلر نره‌ده‌درلر	کمیده‌درلر	

« هست، نیست » کلمه‌لرینك آخرلرنده‌کی « ست » لرده ضمیر نسبیدر. « نیست » دن ضمیر نسبی‌یی آلدیغمز وقت کریده قالان

«نی» «یوق، دکل» معناسنی مفید اولورسه‌ده، «هست»دن ضمیر نسبی‌یی قالدیره‌جق اولورسه‌ق کری‌یه قالان برشی افاده ایتمز.

قوللانیله، قوللانیله «هست»، «واردر»، «نیست»، «بوقدر دکلدر» معناسنده عادتا برر کلمه حکمنه کیرمشلردر. حتی بونلره سائر ضمیر نسبیلر داخل اولدیغی حالده بیله «ست» لر حذف اولنماز:

نیستند	نیستی	نیستید
یوقدرلر	یوقسك	یوقسکز

§

هستم	هستی	هستند
وارم	وارسك	واردرلر

٤ـ ضمیر فعلی، فعللره لاحق اولان ضمیرلردر؛ فعللر، آشاغیده کوستریله‌جکدر. بناءً علیه بو ضمیرلری طانیه بیلمك ایچون اول امرده فعللری طانیمش اولمق ایجاب ایدر.

بونلرده دیکرلری کبی التیدر:

مفرد متکلمی، م	مفرد مخاطبی، ی	مفرد غائبی، د
جمع « یم	جمع « ید	جمع « ند

بر مثال:

پرورم	پروری	پرورد	پروریم	پرورید	پرورند
بسلرم	بسلرسك	بسلر	بسلرز	بسلرسکز	بسلرلر

لغتلر:

چهار	پنج	بزرك	دراز	قد	زیر	بالا
دورت	بش	بویوك	اوزون	بوی	آلت ـ آشاغی	یوکسك، یوقاری

— تمرین —

٤

فوأد چهار اسب پرورد. خامهٔ من از خامهٔ تو بزرکست. قد او درازست. فرزند در زیر درختست. او شب وروز بیدارست. خانهٔ حسن از خانهٔ فوأد بالاست. ایشان امروز درکجا اند؟ او اکنون ازینجا کذشت. امروزدر دبستان کس نیست. این کاربد نیست. در درخت پنج مرغ هست. ان مرغ اکنون پرید. برادرم ازمن بزرکست. تو از من بزرکی. ایشان از شما بزرکند. پدرت کاتبست برادرش کاتب نیست.

صفت

صفت، اسمك حالنی، کیفیتنی بیلدیرن کلمه‌لردر. او اسمه موصوف دینیلور. فارسیده صفت اوّل، موصوف صوکره کتیریلیر. موصوفك آخری ـ مضافك اخری کبی ـ مکسور اوقونور. صفت ایله موصوفدن حاصل اولان هیأته «ترکیب وصفی» تسمیه اولنور:

مرد بیدار	دبستان بزرك
اویانیق آدم	بویوك مکتب

شو ترکیب وصفیلرده ـ معلوم اولدیغی اوزره ـ مرد، دبستان برر اسم؛ بیدار، بزرك اونلرك حالنی، کیفیتنی بیلدیرر برر صفتدر.

صفت، اساساً ایکی‌یه آیریلیر: سماعی؛ قیاسی.

سماعی، اساساً صفت اوله‌رق ایشیدیلوب بللنمش اولانلردر:

بیدار، بزرك، دراز، نیك، بد

قیاسی، برطاقم قاعده‌لر اعانه‌سیله یاپیلان صفتلردر.

سماعی صفتلر ایچون دها زیاده سوزه حاجت یوقدر.

قیاسی صفتلره کلنجه اونلریده اوچ قسمه آییریرز.

۱ ـ . بر ترکیب وصفی واضافینك هیئات معلومه‌سنك دکیشمه‌سیله ویا فعل بحثنده کوریله‌جك امر حاضرلرك اوللرینه بر اسم کتیرمکله یاخود بعض جملهٔ اسمیه‌لرده ضمیر نسبی وشخصینك حذفیله حاصل اولورکه، بوکبی مرکب صفتلره «وصف ترکیبی» دیرلر.

۲ ـ . اسملره، یاخود بعض مصدرلره برطاقم اداتلر علاوه‌سیله حاصل اولور.

۳ ـ . فعللردن مشتق اولان صفتلردرکه، اونلره ده «صفت مشتقه» تسمیه اولنور.

لغتلر:

سیاه	زرد	سرخ	سبز	تنك	فراخ	كه	مه
قارا	صاری	قیرمیزی	یشیل	طار	کنیسه	کوچك	بویوك

ـــ تمرین ـــ

اسب او سیاهست. اسب سیاه تو از اسب سفید او بزرکست. این شکوفهٔ زرد بدنیست. جامهٔ سبز. اینجا تنکست. جای تنك

بدست. این خانه فراخست. این کهست. ان مهست. نام این کتاب چیست؟ تدریسات فارسیه است. این نامهٔ دراز از که آمد؟ از فوأد آمد. فوأد در کجاست؟ در استانبولست. خامهٔ سیاه من درکجاست؟

صفات قیاسیه‌دن

وصف ترکیبی

۱ ـ . بعض ترکیب وصفیلرده موصوفك اخرنده‌کی کسره حذف اولنور:

دل آکاه

اویانیق کوکلی

«دل» مکسور اوقونورسه او زمان ترکیب وصفی اولور.

۲ ـ . بعض ترکیب وصفیلرده صفت، موصوفك اوکنه کچیریلور:

سر خفام

قیرمیزی رنکلی

اساسی «فام سرخ» هیئاتنده بر ترکیب وصفیدر.

۳ ـ . بعض ترکیب اضافیلرده مضاف الیه، مضافدن اول سویله‌نیر.

یاقوت رنك

یاقوت رنکلی

اصلی «رنك یاقوت» هیئاتنده بر ترکیب اضافیدر.

٤ ـ . بعض اضافت تشبیهیه‌لرده مضافك اخرنده‌كی كسره حذف اولنور :

سرو قد

سروی بویلی

«سرو» مكسور اوقونورسه اضافت تشبیهیه حالنده بولنور .

٥ ـ . فعل بحثنده كوریله‌جك امر حاضر مفردلرینك اوللرینه بر اسم كتیرمكله اولور :

دلكشا

كوكل آچیجی

«كشا» ، « آچ» معناسنه بر امر حاضردر .

٦ ـ . بعض جملهٔ اسمیه‌لرده ضمیر نسبی ایله ضمیر شخصینك حذفیله اولور . وصف تركیبینك بونوعی دیكرلری قدر قوللانلماز .

خانه بردوش

اوی اوموزنده

اصلی «خانهٔ او بر دوش است» هیئاتنده بر جملهٔ اسمیه دیمك اوله‌جق .

وصف تركیبلر ، مركب بر رصفتدر . ایلك بش نوعی ، خصوصیله بشنجی نوعی علی الاكثر برلكده یازیلور .

اشاغیده یازیلان تركیب وصفیلری ، كوسترلین نوعلره كوره ایرملیدر :

خانه خراب	كران قیمت	وفا شعار	روسیاه
خراب اولی دوشكونه	اغیر قیمتلی	وفاعادتلی ، وفالی	قاره یوزلی
سفیدریش	صافدل	نیكخو	بدمنش
اوه صاقاللی	تمیز یوركلی	ایی خویلی	فنا طبیعتلی

پا در ركاب	سمنبو	نامه نویس	راهنما
آیاغی اوزنكیده	سمن قوقولی	مكتوب یازیجی	یول كوستریجی

لغتلر :

شَو	مشو	ارمغان	راست	دروغ	بكو	مكو
اول	اولما	هدیه	طوغری	یالان	سویله	سویلمه

٤

این مرد خانه خراب از بصره آمد. این ارمغان كران قیمتست. برادر ! وفاشعار شو ! آن مرد روسیاه اكنون از اینجا كذشت . آن مرد سفید ریش برادر پدر اوست . این مرد صافدل برادر بزرك فوأدست . نیكخو شو! بدمنش مشو ! آن مرد نامه نویس اكنون آمد. آن مرد را همنا نیكخوست . خامهٔ راست من دركجاست؟ راست بكو. دروغ مكو. برادر وفاشعار من در اینجاست .

صفات قیاسیه‌دن

اداتلر علاوه‌سیله یاپیلان صفتلر

۱ ـ . «ی ، ین ، كین ، ناك ، كر ، ور ، مند ، آنه ، یار ، بان» ادات نسبتلرندن برینك داخل اولدیغی اسملر :

بومی ، اهنین ، غمكین ، فرحناك ، دادكر ، هنرور

یرلی ، دمیردن ، غملی ، فرحلی ، عدالتلی ، هنرلی

سودمند ، برادرانه ، هوشیار ، شتربان .

فائده‌لی ، قارداشجه ، عقللی ، دوه‌جی

٢ . ـ «وش ، آسا ، سان ، وار ـ واری» ادات تشبیهلرندن برینك داخل اولدیغی اسملر :

ماهوش ، بهشت آسا ، آینه سان ، دیوانه‌وار ،
آی کبی جنت کبی آینه کبی دیوانه کبی

کلواری
کل کبی

٣ . ـ «بی» ادات سلبنك داخل اولدیغی اسملر .

بیخرد
عقلسز

٤ ـ . لیاقت واستعداد اداتی اولان یانك داخل اولدیغی مصدرلر :

کفتنی [*]
سویلنه‌جك

٥ ـ . اشاغیده‌کی فصلده کوریله‌جك اعداد وصفیه :

پنجم
بشنجی

٦ ـ . «با ، ب» اداتلرینك داخل اولدیغی بعض اسملر :

باهوش بهنکام
عقللی وقتنده

لغتلر :

اندرز	همیان	سیم	زر	شکفتن	کل
نصیحت	کیسه	کوموش	آلتون	آچلمق	معلوم بر چیچك

نو	را
یکی	مفعول به اداتی = ی

[*] اشاغیده کوریله‌جکی وجهله «کفتن» سویله‌مك معناسنه مصدردر .

— تمرین —

٧

آن مرد بو می اکنون آمد. این خامهٔ آهنین نیکست . مادر غمگین او در کجاست ؟ برادر فرحناك من در اینجاست . آن مرد هنرور بومیست. ازین شکوفهٔ سودمند در ایشان نیست . این اندر زهای برادرانه‌را بدو بکو . هوشیار شو . شتربان آمد .

درکنج او زر وسیم هست . درهمیان او زر هست، سیم نیست . این باغ بهشت اساست . برادر او رنجور شد . از برادرمن نامهٔ پنجم آمد . این راه نوراستست .

صفات قیاسیه‌دن

مشتق صفتلر

فرع فعل بختنده کوریله‌جکی وجهله بونلر اسم فاعل، اسم مفعول، صفت مشبهه صیغه‌لرندن عبارتدر .

اسم فاعله مثال :

نویسنده
یازیجی ، یازان

اسم مفعوله مثال :

کفته
سویلنمش ، سویلنن

صفت مشبهه مثال :

دانا
بیلیجی

اموزگار	سازکار	پروردکار	آمرزگار
اوکردیجی معلم،	اویغون	بسلەییجی	عفو ایدیجی
خریدار	کرفتار	پرستار	
صاتون آلیجی	طوتلمه	طاپیجی، خدمتکار	

کبی صفتلر، مشتق اولدیغی حالده سماعی عد اولنملیدر.

صفتلر حقندە مطالعات عمومیه:

١ـ موصوف مفرد اولسون، جمع اولسون ـ ترکجەدە اولدیغی کبی ـ فارسیدەدە صفت هب مفرد قوللانیلور.

مرد بیدار، مردان بیدار § دبستان بزرك، دبستانهای بزرك.

٢ـ موصوف، ذوی العقول اسملرندن اولورسه، خذف اولنه بیلیر. صفت، موصوف یرینه کچر.

یك دانا امد

«یك مرد دانا آمد» دیمك اولور

٣ـ خذف اولنەجق موصوف، جمع اولورسه، اخرندەکی ادات جمع صفته علاوه اولنملیدرکه، خذف اولنان موصوفك جمع اولدیغی اکلاشیلسون.

دیدۀ بزرکان اینست.

«دیدۀ مردان بزرك اینست» دیمك اولور.

٤ـ صفتلرك جمعنه شوصورتله احتیاج کورلدیکی وقت، اسملرك جمعی حقندەکی قواعد، بونلردەدە جاریدر.

نویسندکان ، دانایان ، نیکخویان .

٥ـ موصوفك دە اخری ، ـ مضافك آخری کبی ـ مکسور اوقونەجغندن موصوفك آخرندە «الف، واو، ها، یا» بولنورسه مضاف حقندە کوستریلن قاعدەلره رعایت اولنور:

دریای سیاه، ابروی دراز، خانۀ تنك، بینیٔ بزرك .

٦ـ موصوفی خذف اولنمق جهتیله موصوف یرینه کچن صفتلر مضافدە اولورلر :

دانای مملکت　　نویسندکان حکومت

٧ـ صفتلر خبراولنجه، باشقا موصوف آرانماز؛ مبتدا موصوف دیمك اولور :

این مملکت بزرکست　　برادرم وفا شعار ست

٨ـ علی العموم صفت سماعیەلرك، صفات قیاسیەدن بعضیلرینك آخرینه «تر» اداتی لاحق اولەرق «صفت تفضیلیه» نامنی آلیرلر:

بزرکتر، داناتر

بوکبی صفت تفضیلیەلر، مضاف اولدقلری زمان، تأکید ایچون آخرلرینه بر «ین» کتیریلیر:

بزرکترین مملکت

٩ـ بعض صفت سماعیەلرك دخی آخرلرینه تأکید ایچون «ین» علاوه اولنور :

جامۀ نوین

۱۰ ـ بعض صفتلر، «بسیار» صفتیله برلکده قوللانیلیرلر؛ او زمان اونلره «صفت افراطیه» دیرلر:

بسیار بزرك

لغتلر:

بچه — کربه — کوسفند — بز — بزغاله — کارد

یاورو — کدی — قویون — کچی — اوغلاق — بیچاق

تیز — کند

کسکین — کور، کسمز

— تمرین —

این بچه، بچهٔ کدام مرغست؟ کربهٔ سیاه ایشان اکنون از نجا کذشت. این کوسفند سفید، از ان بز سیاه بسیار خوبست. این بزغاله از کجا آمد؟ این کارد تو تیز نیست، کند ست. کارد او بسیار تیز ست. کل، خوبترین شکوفهاست. این مرد خریدار آن باغست. آموزکارما، از آموزکار شما داناتر ست.

اسم عددلر

اعداد اصلیه

اصل صاییلرك اسملری:

یك — دو — سه — چهار–چار — پنج — شش — هفت

بر — ایکی — اوچ — دورت — بش — آلتی — یدی

هشت — نه — ده

سکز — طقوز — اون

فارسیده اوندن یکرمی‌یه قدر اولان صاییلر ترکجه کبی دکلدر.

یازده — دوازده — سیزده — چهارده — پانزده

اون بر — اون ایکی — اون اوچ — اون دورت — اون بش

شانزده — هفتده — هژده — نوزده — بیست

اون آلتی — اون یدی — اون سکز — اون طقوز — یکرمی

یکرمیدن یوقاری‌یه طوغری اولان صاییلر، ترکجه‌ده کیلر کبیدر. یالکز یکرمی وبر، اوتوز وبش کبی ایکی عدد آراسنه بر عطف اداتی کیرر:

بیست — سی — چهل–چل — پنجاه — شصت — هفتاد

یکرمی — اوتوز — قرق — اللی — آلتمش — یتمش

هشتاد — نود — صد

سکسان — طقسان — یوز

بیست ویك   بیست دو   بیست وسه   بیست وچهار
یکرمی بر   یکرمی ایکی   یکرمی اوچ   یکرمی دورت

بیست وپنج   بیست وشش   بیست وهفت   بیست وهشت
یکرمی بشه   یکرمی آلتی   یکرمی یدی   یکرمی سکز

بیست ونه   سی   سی ویك   سی ودو
یکرمی طقوز   اوتوز   اوتوز بر   اوتوز ایکی

سی وسه   چهل پنج   پنجاه ودو   شصت وسه
اوتوز اوچ   قرق بشه   اللی ایکی   آلتمش اوچ

هفتاد وپنج   هشتاد وهشت   نودوشش   صد وپنج
یتمش بش   سکسان سکز   طقسان آلتی   یوز بش

صد وبیست وشش   دویست   سیصد   پانصد
یوز یکرمی آلتی   ایکی یوز   اوچ یوز   بش یوز

نه صد   هزار   پانصد وهفت   هشتصد وبیست ونه
طقوز یوز   بیك   بش یوز یدی   سکز یوز یکرمی طقوز

هزاروسیصد وهشت   دوهزار   پنجاه هزار   صد هزار
بیك اوچ یوز سکز   ایکی بیك   اللی بیك   یوز بیك

فارسیده‌ده عددلر ، معدودلردن اول سویله‌نیلیر ؛ عددلرده ، معدودلرده هب مفرد کتیریلیر.

پنج خامه   بیست کس

«هزار» کلمه‌سی شاذ اوله‌رق الف، نونله جمعلنیر:

هزاران آفرین   ـــلعتلرـــ

بهره   ستان   ستانید   ده   دهید   بود   ب
نصیب   آل   آلیکز   ویر   ویریکز   ایدی   مفعول الیه اداتی = ه

ـــ تمرین ـــ

٩

از معرفت بیبهره مشو! بمن از ینجا شش خامه ستان! این نامه‌هارا ستانید. این مردسروقد در کجا بود؟ درمملکت خودبود. بفؤاد از انجا سه خامه‌ده. بدوار مغان دهید. نام دبستان شما چیست؟ مکتب اعدادیست. پدرم امروز درخانه ببرادرم دونامه نوشت. سخن کفتنیرا کو.

اعداد وصفیه

قیاسی صفتلر صیراسنده صایدیغمز اعداد وصفیه ، اعداد اصلیه‌نك آخرلرینه بر «میم» علاوه ایدوب اوست طرفنی مضموم اوقومقله حاصل اولور.

یکم   دوم   سیوم   چهارم   پنجم   ششم   دهم
برنجی   ایکنجی   اوچنجی   دردنجی   بشنجی   آلتنجی   اوننجی

یازدهم صدم صد وبیست ویکم

اون برنجی یوزنجی یوز یکرمی برنجی

بونلرك ده آخرینه تأکید ایچون یالکز یا، یاخود یا، نون داخل اوله بیلیر :

دومی چهارمین

اعداد کسریه

فارسیده عددلرك کسرلرینی ، جزؤلرینی بیان ایتمك ایچون اولا اصل عددی، صوکره‌ده جزؤ افاده ایدن عددی کتیرملیدر :

سه یك چار یك

اوچده بر دردده بر

اعداد توزیعیه

توزیع وتقسیمی اشعار ایچون فارسیده برر برر معناسنی مفید اولان « یکان یگان »دن باشقه بر لفظ یوقدر .

استعماله کوره عدد اصلیلرك تکرار ایدلمه‌سی اعداد توزیعیه یرینی طوتار :

دو دو سه سه

ایکیشر ایکیشر اوچر اوچر

لغتلر :

جهان سخت نرم پشم کهن ، کهنه

دنیا سرت یموشاق یوك اسکی

پند به

نصیحت ایی

— تمرین —

١٠

این جهانست . کار جهان اینست . این جامه از پشم سختست . انجامه ازپشم نرمست. جامهٔ نوین فؤاد در کجاست؟ جامهٔ او کهنه‌است. پند آموزکار گرانقیمتست . این پشم، ازان بسیار نرمست . پیراهن پشمین بهست . برادر دانای او این نامه‌را خواند . برادر او خریدار این جامهٔ پشمینست . فرمایش پدر چیست ؟

فعللر

لسان عثمانیده فعل، اوچه تقسیم اولنور ؛ برنجیسنه اصل فعل، ایکنجیسنه ذات فعل، اوچنجیسنه فرع فعل تسمیه اولنور .

بزده اولیله یاپه‌لم:

اصل فعل، ذاته، زمانه دلالت ایتمدیکی حالده بر ایشه، بر حال

وکیفیته دلالت ایدن کلمه‌لردر ؛ بونلر مصدر درلر ؛ ذات فعللر ، فرع فعللر بونلردن مشتق اولور .

ذات فعل، هم ذاته، زمانه هم‌ده بر ایشه، بر حال وکیفیته دلالت ایدر . ایشته یالکز اوله‌رق فعل، دینتجه بونلر آکلاشیلور .

فرع فعل ، ذاته دلالت ایدوب زمانه دلالت ایتمه‌دیکی حالده ینه بر ایشه، بر حال وکیفیته دلالت‌ایدن کلمه‌لردر. بونلر قیاسی صفتلردن معدوددر .

اصل فعللر ، یعنی مصدرلرله فرع فعللر ترکیده بولندقلری زمان اسم وصفتدن فرقلری یوقدر .

اصل فعللر، مصدرلر

مصدرلر فارسیده اول امرده ایکی‌یه تقسیم اولنور : مصدر تائی، مصدر دالی.

مصدر تائی، آخرنده «تن» بولنان مصدرلردر :

آموختن	خواستن	داشتن	یافتن
اوکرنمك	ایسته‌مك	طوتمق	بولمق

مصدر دالی، اخرنده «دن» بولنان مصدرلردر :

افتادن	پروردن	فرمودن	رسیدن
دوشمك	بسله‌مك	بویورمق	یتیشمك

«بویون» دیمك اولان «گردن»، «کندی» دیمك اولان «خویشتن» کبی کلمه‌لر، بالطبع مصدرك تعریفندن خارج قالیرلر .

§

«تن»ك اوست طرفنده‌کی حرفلره نظراً ، مصدر تائی‌یی درت قسمه آییرلر .

١ ـ . مصدر تائی خائی ؛ «تن»ك اوست طرفنده خا بولنان مصدرلر :

آموختن

٢ ـ . مصدر تائی سینی ؛ «تن»ك اوست طرفنده سین بولنان مصدرلر :

خواستن

٣ ـ . مصدر تائی شینی ؛ «تن»ك اوست طرفنده شین بولنان مصدرلر :

داشتن

٤ ـ . مصدر تائی فائی ؛ «تن»ك اوست طرفنده فا بولنان مصدرلر :

یافتن

«دن»ك اوست طرفنده‌کی حرفلره نظراً، مصدر دالی‌ده بش قسمه آییریلیر :

١ ـ . مصدر دالیٔ الفی ؛ « دن »ك اوست طرفنده الف بولنان مصدرلر :

افتادن

٢ ـ . مصدر دالیٔ رائی ؛ « دن »ك اوست طرفنده را بولنان مصدرلر :

پروردن

٣ ـ . مصدر دالیٔ نونی ؛ «دن»ك اوست طرفنده نون بولنان مصدرلر :

راندن

٤ ـ . مصدر دالیٔ واوی؛ «دن»ك اوست طرفنده واو بولنان مصدرلر :

فرمودن

٥ ـ . مصدر دالیٔ یائی ؛ «دن»ك اوست طرفنده یا بولنان مصدرلر :

رسیدن

آشاغیده یازیلان بر قاچ مصدر، مصدر دالینك شاذلریدر :

آمدن	شدن	زدن	ستدن
كلمك	اولمق	اورمق	آلمق

مصدرلرك شو تقسیمی امر حاضرلرك اشتقاقی بحثنده زیاده نظر دقته آلنمق ایجاب ایدر .

§

بسیط ـ مركب

مصدرلرده بسیط ، مركب اولور . مصدرلر یالكز بولندقلری حاللرله قوللانیلیرلرسه بسیط دینیلور، ذكر اولنان مصدرلر كبی. براسم ایله، برصفت ایله، برلشه‌جك اولورلرسه مركب تسمیه‌اولنور:

نامه نوشتن　　دراز كردن

مكتوب یازمق　　اوزون ایتمك، اوزاتمق

§

لازم ـ متعدی

فارسی فعللرده بالطبع لازم، متعدی اولورلر .

اكر مصدرك دلالت ایتدیكی ایش، یاحال وكیفیت واقع اولدیغی زمان یالكز فاعلده قالوب‌ده دیكره تجاوز ایتمزسه او كبی مصدرلره «لازم» دیرلر :

خفتن

اویومق

اكر دیكره تجاوز ایدرسه «متعدی» دیرلر :

آوردن

كتیرمك

فارسیده هرایسته‌دیكمز مصدری عثمانلیجه‌ده اولدیغی كبی متعدی یاپمق قابل اولماز. بعض مصدرلر ایچون جاری اوله‌بیلن برقاعده ذات فعل بحثنده كوستریله‌جكدر:

لغتلر :

ساختن	جستن	کذشتن	فریفتن	ایستادن
یاپمق	صیچرامق	بیراقمق	آلدانمق	طورمق
کستردن	افشاندن	آسودن		
دوشه‌مك	صاچمق	دینلنمك		

— تمرین —

١١

ساختن، جستن، کذاشتن، فریفتن چه کلمه اند؟ مصدرند. مصدر چند نوعست؟ دو نوعست. ساختن از کدام نوعست؟ از نوع مصدر تائیست. فریفتن خوب نیست. ایستادن، کستردن، افشاندن آسودن مصدر دالی اند. امروز روز یازدهم ما هست. در روز هفتم این ماه بخانۀ ایشان دو مرد آمد. ساعت چند ست؟ دو وچاریکست. آسودن لازمست؛ افشاندن متعدی.

ذات فعللر

ماضیٔ شهودی، ماضیٔ نقلی، امر حاضر، مضارع، استقبال، حال، فعل التزامی، فعل وجوبی، امر غائب.

ماضیٔ شهودی

برایشك، برحال وکیفیتك کچمش زمانده واقع اولدیغنك کورلمش اولدیغنی بیلدیرمك ایچون قوللانیلیر؛ ماضیٔ شهودی صیغه‌سنی تشکیل ایتمك ایچون، مصدرلرك صوکلرنده‌کی نونلری آته‌رق مفرد غائب ضمیر فعلیسندن باشقا ضمیر فعلیلری علاوه ایتملیدر، مصدرلرك

صوکلرنده‌کی نونلر آتیلنجه کریده قالان، ماضیٔ شهودینك مفرد غائب صیغه‌سیدر. نونی آتلمش بر مصدرك صوکنده، ضمیر فعلنك هانکیسی بولنورسه، ماضیٔ شهودینك او صیغه‌سی دیمك اولور. شو سوزلردن آکلاشیلیورکه، ماضی شهودینك آلتی صیغه‌سی واردر. [١] بری یالکز مصدرلرك صوکلرنده‌کی نونلری آتلمغله، دیکرلری نونلر آتلدقدن صوکره ضمیر فعلیلر علاوه اولنمغله حاصل اولیور.

«آوردن» مصدرندن مثال :

مفرد متکلم : آوردم	مفرد مخاطب : آوردی	مفرد غائب : آورد
کتیردم	کتیردك	کتیردی.
جمع « آوردیم	جمع مخاطب : آوردید	جمع غائب : آوردند
کتیردك	کتیردیکز	کتیردیلر.

ماضیٔ شهودی ایله اوندن یاپیله‌جق فعللر ایچون کوستریلن قاعده دکیشمز. هر ایسته‌نیلن مصدردن یازیلان شو قاعده وجهله ماضیٔ شهودی و اوندن یاپیله‌جق فعللر تشکیل اولنه‌بیلیر.

§

ماضیٔ نقلی

بر ایشك، بر حال وکیفیتك ینه کچمش زمانده وقوعنك فقط ایشیدلدیکنی بیلدیرمکه مخصوصدر.

ماضیٔ نقلی صیغه‌سی یاپمق ایچون، ماضیٔ شهودی مفرد غائبك آخرینه بر «ها» کتیره‌رك ینه مفرد غائبدن باشقا ضمیر فعلیلری.

[١] فارسیده‌ده لسان عثمانیده اولدیغی کبی امر حاضر، امر غائبدن باشقا فعللرك آلتیشر صیغه‌سی بولنور.

ـ کلمه‌نك آخرنده «ها» بولندیغی ایچون الفلی اولدقلری حالده ـ علاوه ایتمیلدر. مفرد مخاطب ده «ها» اوزرینه بر همزه قونه‌رق «ای» اوقوندیغی کبی مفرد غائب صیغه‌سی دخی الك زیاده «است» ایله برلکده قوللانیلیر :

مفرد متکلم : آورده‌ام مفرد مخاطب : آورده‌ٔ مفرد غائب : آورده ـ آورده است

کتیرمشم کتیرمشسك کتیرمسه کتیرمشدر

جمع « : آورده‌ایم جمع مخاطب : آورده‌اید جمع غائب : آورده‌اند

کتیرمشز کتیرمشسکز کتیرمشلر کتیرمشلردر

«داشتن» [۱] مصدرندن :

ماضیٔ شهودی

مفرد متکلم : داشتم مفرد مخاطب : داشتی مفرد غائب : داشت

طوتدم طوتدك طوتدی

جمع متکلم: داشته‌ایم جمع مخاطب: داشته‌اید : جمع غائب : داشته‌اند

طوتمشز طوتمشسکز طوتمشلر؛ طوتمشلردر

— تمرین —

۱۲

پدرت از استانبول چه آورد؟ برادرم دو خامه آورد ؛ بمن دو کتاب . امروز در خانه چه ساختی ؟ در سمرا خواندم ؛ مشقمرا نوشتم . خواندن ونوشتن چه خوبست؟ امروز از برادرم نامه آمد.

[۱] بو مصدر عادتا مالك اولمق معناسنه قوللانلدیننندن « فوأد یك خامه داشت. یك خامه داشتم » کبی سوزلر « فوأدك برقلمی وارایدی، برقلمم وارایدی» دیه ترجمه اولنور.

ان نامه در کجاست ؟ در خانه کذاشتم . این راکه نوشته ؟ حسن نوشته‌است . ان نامه را من کفتم ؛ برادرم نوشت . ایشان اکنون آمدند ؛ اینهارا کذاشتند . فوأد ! بکجا رفتی ؟ بدبستان رفتم . در دبستان چند شاکرد هست ؟ صد وبیست شاکرد هست . من در دبستان پنج کتاب داشتم .

—

امر حاضر

فارسیده امر حاضر تشکیلی ایچون مطرد برقاعده سویله‌نه‌مز. [۱] آشاغیده کوستریله‌جك برقاچ قاعده‌نك ده هپ مختلف شاذلری واردر. مصدرلردن امر حاضر یاپمق ایچون بیلنمسی ایجاب ایدن قواعد:

۱ ـ . مصدر تائٔ خائیدن امر حاضر یاپمق ایچون ادات مصدر دیمك اولان «تن» ی خذف ایتدکدن صوکره خایی ، زایه تبدیل ایتملیدر .

«آموختن» مصدرندن :

آموز

اوکرن

[۱] اوته‌دن بری قواعد فارسیه‌یه دائر نشر اولنان کتابلرده مصدرلردن اول امرده مضارع تشکیل ایدیله‌رك ، صوکره اوندن امر حاضر آلنمه‌سی قاعده‌سی کوسترلمکده ایدی . بو قاعده صرف عربی‌یی تقلیددن ایلری کلیور ایدی. لسان عثمانیده ده امر حاضرلر، طوغریدن طوغری‌یه مصدرلردن آلنمقده و شو کتابك تحریرنده‌کی مقصدده قواعد فارسیه‌یی ـ ممکن اولدیغی قدر ـ قواعد لسان عثمانیه‌یه تطبیق اولدیغی ایچون بوراده اول امرده مصدرلردن امر حاضرك صورت اشتقاقی کوستریله‌جکدر

بو قاعده‌یه توفیقاً تصریف اولنه‌بیله‌جك مصدرلر :

آمیختن افراختن افروختن انداختن اندوختن

قاریشمق، قاریشدیرمق یوكسلمك یاریلانمق آتمق قازانمق

انكیختن باختن بیختن پختن

قوپارمق اوینامق، اویناتمق الەمك پیشمك، پیشیرمك

پرداختن تاختن دوختن ریختن

مشغول اولمق قوشمق، قوشدیرمق دیكمك دوكمك

ساختن سوختن كداختن كریختن

یاپمق یانمق، یاقمق اریمك، اریتمك قاچمق

نواختن

اوقشامق

بو قاعده‌نك شاذلری :

دوختن [۱] دوش شناختن شناس

صاغمق صاغ طانیمق طانی

فروختن ـ فروش كسیختن ـ كسل نشاختن [۲] ـ نشان

صاتمق ـ صات قوپارمق ـ قوپار اوطورتمق، دیكمك ـ اوطورت، دیك

۲ ـ . مصدر تائیٔ سینیدن امر حاضر تشكیل ایتمك ایچون «تن» ی حذف ایتدكدن صوكره سینی یا هایه تبدیل ایتملیدر :

خواستن خواه جستن جه رستن ره

ایستمك ایسته صیچرامق صیچرا قورتلمق قورتل

[۱] دیكمك معناسنه اولنجه امر حاضری قیاسی اولور .

[۲] «نشاندن» مصدری‌ده واردر .

كاستن كاه

اكسیلمك اكسیل

یاخود سینی یایه تبدیل ایتملیدر :

آراستن آرای پیراستن پیرای

تزیین ایتمك تزیین ایت طوناتمق دونات

یاخود سینی حذف ایلملیدر :

دانستن دان كریستن كری زیستن زی

بیلمك بیل آغلامق آغلا یاشامق یاشا

توانستن توان مانستن [۱] مان

مقتدر اولمق مقتدر اول بكزه‌مك بكزه

شایستن (۲) شای بایستن (۳) بای

لایق اولمق لازم اولمق

بو قاعده‌لرك شاذلری :

بستن بند پیوستن پیوند جستن جوی

باغلامق باغلا اولاشمق اولاش آرامق آرا

خاستن خیز شستن شوی شكستن شكن

قالقمق قالق یقامق یقا قیرمق قیر

كسستن (٤) كسل نشستن نشین نكریستن نكر

قوپارمق قوپار اوطورمق اوطور باقمق باق

[۱] «ماندن» ده واردر.

(۲) ، (۳) امر حاضرلری قوللانلماز ، مضارع مفرد غائبلری قوللانیلیر . « باید ، شاید » « لازمدر ، لایقدر » دیه ترجمه اولنور .

(٤) « كسیختن » ده واردر .

٣ ـ. مصدر تائیٔ شیننیدن امر حاضر یاپمق ایچون «تن»ی حذف ایتدکدن صوکره شینی رایه تبدیل ایتملیدر .

«داشتن» مصدرندن :

دار

طوت

بوقاعده‌یه توفیقاً تصریف اولنه‌بیله‌جك مصدرلر :

انباشتن انگاشتن ، بنداشتن کاشتن [١] کذشتن

طولدرمق صانمق اکمك کچمك

کذاشتن گماشتن نگاشتن

کچیرمك ، ایفا ایتمك ، اصمارلامق حواله ایتمك نقش ایتمك

بوقاعده‌نك شاذلری :

افراشتن[٢] افراز رشتن ریس سرشتن سرش

یوکسلتمك یوکسلت بوکمك بوك یوغورمق یوغور

کشتن کش گشتن گرد نبشتن ، نوشتن

اولدرمك اولدر اولمق ، دونمك اول ، دونه یازمق

نویس نوشتن نورد هشتن هل

یاز دورمك ، بوکمك دور ، بوك بیراقمق بیراق

٤ ـ. مصدر تائیٔ فائیدن امر حاضر یاپمق ایچون «تن»ی حذف ایتدکدن صوکره «فا»یی یا «با»یه تبدیل ایتملیدر.

تافتن تاب شتافتن شتاب شکیفتن

یارلامق ، بوکمك یارلا ، بوك عجله ایتمك عجله ایت صبر ایتمك

---

[١] «کِشتن» مصدری‌ده واردر . بوحاله کوره شاذ اولور .

[٢] «افراختن» مصدرینه کوره قیاسی اولور .

شکیب فریفتن فریب کوفتن کوب یافتن یاب

صبر ایت آلداتمق آلدات دوکمك دوکی بولمق بول

فانك ماقبلی مضموم اولورسه فا بایه قلب اولنمقله برابر برده واو زیاده اولنور .

اشفتن آشوب رفتن روب

طارلمق ؛ فتنه قوپارمق ؛ باشقالانمق طاریل سوپورمك سوپور

نهفتن نهوب

کیزلمك کیزله

یاخود فا ابقا اولنور :

بافتن باف شکافتن شکاف شکفتن شکف

طوقومق طوقو یارمق یار آچلمق آچل

بو قاعده‌لرك شاذلری :

پذیرفتن پذیر خفتن خواب رفتن رو سفتن

قبول ایتمك قبول ایت اویومق اویو کیتمك کیت دلمك

سنب کفتن کوی کرفتن کیر

دل سویلمك سویله طوتمق طوت

— تمرین —

١٣

این سخنرا که کفت ؟ برادرم کفت. پذیرفتن چه کلمه است، کو ؟ پذیرفتن مصدر تأیست. پدرت ترا درانجا جست ؛ بخانه رو. برادر! پند پدر را کیر. بمرد سخن کفتنیرا کو ! درجهان معرفت اندوز .

آموزکار بمن کفت که ، درسترا خوان ، مشقترا نویس ! این ارمغانرا پذیر ! بدیجانشین ! این نامه را خوان .

٥ ـ . مصدر دالئ الفی ویائیدن امر حاضر یاپمق ایچون ادات مصدر دیمك اولان «دن»ی حذف ایتدکدن صوکره الفی ، یایی ده حذف ایدوب ماقبلنی ساکن قیلملیدر :

«افتادن» مصدرندن :

افت

دوشمه

« رسیدن » مصدرندن :

رس

یتیشمه

بونلر کبی شو قاعده‌یه توفیقاً تصریف اولنه‌بیله‌جك مصدرلر :

آمادن ایستادن فرستان نهادن آرامیدن ، آرمیدن

حاضرلامق طورمق کوندرمك قومق دیکلنمك

آشامیدن ارزیدن اندیشیدن ایستادن باریدن بخشیدن

ایچمك دکمك دوشونمك طورمق یاغمق باغشلامق

بریدن بوییدن پاییدن پرسیدن

کسمك قوقمق باقی اولمق صورمق

پریدن پریشیدن پسندیدن پیچیدن پوزیدن پوسیدن

اوچمق طاغیلمق بکنمك بوکمك عذر دیلەمك یالطاقلنمق ؛ الدانمق

پوشیدن پوییدن [١] ترسیدن تراشیدن تنیدن جوشیدن

اورتمك یورومك قورقمق یونتمق اورمك قاینامق

[١] خیزلیجه یورومك ، عادتا یورومکله قوشمه‌نك اورته‌ى .

چریدن چشیدن چفسیدن چکیدن چمیدن خاریدن

اوتلامق طامق یاپیشمق داملامق صالینمق قاشیمق

خاموشیدن، خموشیدن خاییدن خراشیدن خرامیدن

صوصمق چیکنه‌مك طیرمالامق صالینمق

خریدن خزیدن خلیدن خمیدن درخشیدن،رخشیدن

صاتون آلمق امکله‌مك باتیرمق دورتمك اکیلمك پارلامق

دریدن دزدیدن رقصیدن[١] رمیدن رهانیدن [٢]

ییرتمق چالمق اوینامق اورکمك قورتارمق

زاریدن زبیدن سزیدن سکالیدن سنجیدن

ایکله‌مك یاقیشمق لایق اولمق صانمق طارتمق

طپیدن [٣] طلبیدن [٤] غلطیدن [٥]

یورك اوینامق ایسته‌مك یووارلانمق

فهمیدن [٦] کاویدن گرویدن گزیدن [٧]

اکلامق قازمق اینانمق ایصیرمق

کشیدن کنجیدن کندیدن کوشیدن لغزیدن

چکمك صیغمق قوقمق چالیشمق سورچمك

[١] عربجه‌نك «رقص»ندن آلنمشدر.

[٢] «رستن»ك متعدیسی.

[٣] اصلی «تپیدن».

[٤] عربجه‌نك «طلب»ندن مأخوذ .

[٥] اصلی «غلتیدن» اوله‌جق .

[٦] عربجه‌نك «فهم»ندن مأخوذ .

[٧] بونك امر حاضرینی شیخ سعدی مرحوم کلستاننده «کزای» صورتنده قوللانمش ایسه‌ده بو استعمال ضرورت وزندن منبعثدر .

ليسيدن   ماليدن   مزيدن، مكيدن   مويدن

يالامق   سورمك   امزمك   سوزيشلى آغلامق

ناليدن   نكوهيدن   نوشيدن   ورزيدن

ايكله‌مك   ذم ايلمك طعن ايتمك   ايچمك   ميدانه كتيرمك حاصل ايتمك

وزيدن

اسمك

بو قاعده‌نك شاذلرى :

دادن   ده   زادن   زاى   كشادن [٨]   كشا

ويرمك   وير   طوغمق   طوغ   آچمق   آچ

افريدن   افرين   چيدن   چين   ديدن   بين

يارادمق   يارات   طويلامق   طوپلا   كورمك   كور

شنيدن [١]   شنو   كزيدن   كزين

ايشتمك   ايشيت   سچمك   سچ

٦ — . مصدر دالى رائى ونونيدن امر حاضر «ياپمق» يالكز «دن»ى حذف ايتمكله اولور .

«پروردن» مصدرندن :

پرور ،

« راندن » مصدرندن :

ران .

[٨] «كشودن» مصدرينك بولنيشنه كوره كشا، كشاى قاعده‌يه موافق اولور .

[١] « شنودن » مصدرى‌ده واردر .

بو قاعده‌يه توفيقاً تصريف اولنه‌بيله‌جك مصدرلر :

آوردن [١]   افسردن   بردن [٢]   خوردن

كتيرمك   طوكمق   كوتورمك   يمك

ستردن   كستردن   اكندن   افشاندن، فشاندن

يونمق   دوشه‌مك   طولدرمق   صاچمق

افكندن، فكندن   خواندن   كندن   ماندن

بيراقمق   اوقومق   قازمق   قالمق، بكزه‌مك

نشاندن

ديكمك

بو قاعده‌نك شاذلرى :

آزردن   آزار   افشردن   افشار   سپردن

اينجتمك   اينجيت   صقمق   صيق   اصمارلامق

سپار   شمردن [٣] شمار   كردن

اصمارلا   صايمق   صاى   ايتمك، ايلمك، قيلمق

كن   مردن   مير   پراكندن [٤]

ايت، ايله، قيل   اولمك   اول   طاغيتمق

٧ — . مصدر دالى واويدن امر حاضر ياپمق ايچون «دن» ى حذف ايتدكدن صكره واوى‌ده حذف ايده‌رك يرينه بر الف، يا كتيرمليدر :

[١] امر حاضرى «آر» صورتنده تخفيف اولنه‌بيلير

[٢] «بريدن» مصدرينك امر حاضرينه بكزه‌مه‌مك ايچون بونك امر حاضرله مشتقاتنده با مفتوح اوقونور

[٣] بونك امر حاضرى «شمر» صورتنده استعمال اولنورسه بالطبع شاذ اولماز

[٤] بونك امر حاضرى وبالطبع اوندن مشتق اولان صيغه‌لرى مستعمل دكلدر .

«فرمودن» مصدرندن :

فرمای

بویور

بو قاعده‌یه توفیقاً تصریف اولنه‌بیله‌جك مصدرلر :

آسودن	آزمودن	آلودن
دیکلنمك	تجربه ایتمك (۱)	بولاشمق، بولاشدیرمق

افزودن	اندودن	بخشودن
آرتمق، آرتدیرمق	صیوامق	مرحمت ایتمك

پالودن	ربودن	زدودن	نمودن	پیمودن
سوزمك	قاپمق	پاس آچمق	کوسترمك	اولچمك

بو قاعده‌نك شاذلری :

بودن	بو (۲) باش	درودن	درو
اولمق	اول	بیچمك	بیچ
شنودن	شنو	غنودن	غنو
ایشتمك	ایشیت	اویوقلامق	اویوقلا

مصدر دالینك شاذلری :

آمدن	آی	شدن	شو	زدن	زن
کلمك	کل	اولمق	اول	اورمق	اور

ستدن	ستان
آلمق	آل

§

(۱) اصل ترکجه اولان صینامق بوکون مهجور در

(۲) بو، امر حاضر اوله‌رق مستعمل دکلدر

فارسی امر حاضرلرك ده ـ لسان عثمانیده اولدیغی کبی ـ یالکز ایکیشر صیغه‌سی واردر .

بورایه قدر کچن امر حاضرلر هپ مفرد در. مفردلرك آخرینه «ید» علاوه اولنورسه جمع اولورلر :

آورید

کتیرك، کتیریکز

§

بوتون ذات فعللر، بالخاصه امر حاضرلر علی‌الاکثر اوللرینه برر مکسور با داخل اولدیغی حالده قوللانیلیرلر . [۱] بو بانك داخل اولدیغی کلمه‌نك معناسنه بر تعلقی اولماز.

بداشت بدار

بو بانك داخل اوله‌جغی کلمه‌نك اولنده الف بولنورسه یایه قلب اولنه‌رق باینه مکسور اوقونور.

افت بیفت

لغتلر :

درود	دعا
عثمانی	عثمانلی
همه	بوتون
فرّخ	مبارك
پاسخ	جواب
برای [۲]	ایچون
با	ایله

[۱] بعض فارسیشناسان فعلك ایلك حرفی مضموم ، یاخود با پا میم کبی حروف شفویه‌دن برحرف اولورسه بایی مضموم اوقومق ایسترلر .

[۲] ادوات فصلنده کوستریله‌جکی وجهله «برای» اداتی دائما کلمه‌نك اولنده مضاف کبی آخری مکسور بولنور .

— تمرین —

١٤

درود همه عثمانیان این درود فرخست : (پادشاهم بسیار بزی !) از انجا برای من یك خامه آور! خامه برای نویسندکانست. اینراکه آورد؟ من آوردم. این خامه را ببرید. این آبرا بیاشامید. ازین آب برادرم آشامید . این مردرا بگروید . این مرد بسیار خرد مند ست . همه خرد مندان مملکت، بآنجا رفتند. در انجاکه را جستید؟ برادر مرا جستم . درجهان نیکانرا جویید !

{مضارع}

مضارع، هم زمان حاله، هم زمان استقباله دلالت ایدر، بر صیغه‌در هرهانکی برامر حاضرك اخرینه ضمیر فعلیلر، علاوه ایدیله‌جك اولورسه مضارعك آلتی صیغه‌سی حاصل اولور .

«یافتن» مصدرندن :

مفردمتکلم: یابم مفرد مخاطب: یابی مفرد غائب: یابد

بولورم بولورسك بولور

جمع متکلم : یابیم جمع مخاطب : یابید جمع غائب : یابند

بولورز بولورسکز بولورلر

§

حال

بر فعلك ، بر حال وکیفیتك زمان حالده وقوعنی بیلدیرر، بر

صیغه‌در . مضارع صیغه‌لرینك اوللرینه بر «می» علاوه ایدیلنجه حال صیغه‌لری حاصل اولور .

«پنداشتن» مصدرندن :

مفردمتکلم: میپندارم مفردمخاطب: میپنداری مفردغائب: میپندارد

صانیورم صانیورسك صانیور

جمع « میپنداریم جمع « میپندارید جمع « میپندارند

صانیورز صانیورسکز صانیورلر

§

استقبال

فارسیده لسان عثمانینك استقبال صیغه‌سی کبی بر فعلك یالکز کله‌جك زمان ایچنده وقوعنی بیلدیرمك ایچون مخصوص بر صیغه یوق ایسه‌ده، ایسته‌نیلن مصدرك ماضیٔ شهودی مفرد غائبی اولنه «خواستن» مصدرینك مضارع صیغه‌لری کتیرلمکله بر نوع استقبال صیغه‌سی تشکیل ممکندر .

«پرسیدن» مصدرندن :

مفردمتکلم : خواهم پرسید مفرد مخاطب : خواهی پرسید

صوره‌جغم صوره‌جقسك

جمع « : خواهیم پرسید جمع « : خواهیدپرسید

صوره‌جغز صوره‌جقسکز

مفرد غائب : خواهدپرسید جمع غائب : خواهند پرسید

صوره‌جق صوره‌جقلر

فعل التزامی

فعل التزامی ایچون‌ده ، فارسیده مخصوص بر صیغه یوقدر . بالخاصه
اولند» بای زائده بولنان مضارع صیغه‌لری ، بعضاً فعل التزامی معناسنی
افاده ایدرلر .

«نوشتن» مصدرندن:

مفرد متكلم: بنویسم	مفرد مخاطب: بنویس	مفرد غائب: بنویسد
یازه‌یم	یازه‌سك	یازه
جمع متكلم: بنویسیم	جمع مخاطب: بنویسید	جمع غائب: بنویسند
یازه‌لم	یازه‌سكز	یازه‌لر

فعل وجوبی

فعل وجوبی ایچون‌ده فارسیده باشلی بر صیغه یوق ایسه‌ده،
«بایستن»ك مضارع مفرد غائبی ایسته‌نیلن مصدرك مضارع ویا ماضیٔ
شهودی صیغه‌لرینك اوللرینه گتیرلمکله فعل وجوبی معناسنی افاده
ایده‌جك بر صیغه حاصل اولور.

«بایستن» مضارعندن صوكره كله‌جك مضارعلر بای زائده‌لی
بولنور.

«نمودن» مصدرندن:

مفرد غائب: باید بنمایم	مفرد مخاطب: باید بنمایی	مفرد غائب: باید بنماید
كوسترمليیم	كوسترمليسك	كوسترملی
جمع متكلم: باید بنماییم	جمع مخاطب: باید بنمایید	جمع غائب: باید بنمایند
كوسترمليیز	كوسترمليسكز	كوسترمليلر

«دیدن» مصدرندن :

باید دیدم	باید دیدی	باید دید
كورمليیم	كورمليسك	كورملی
باید دیدیم	باید دیدید	باید دیدند
كورمليیز	كورمليسكز	كورمليلر

امر غائب

امر غائب ایچون ده آیریجه بر صیغه یوقدر . مضارعنك مفرد
و جمع غائبی امر غائب موقعنده بولنه‌بیلیر .

«پسندیدن» مصدرندن :

مفرد	جمع
پسندد	پسندید
بكنسونه	بكنسونلر

امر غائبك مفردی دعا موقعنده بولندیغی زمان ، بعضاً دالدن اول
بر الف زیاده قیلنیر :

« دادن » مصدرندن :

دهاد

ویرسونه

« گو » امر حاضرندن صكره بر امر حاضر دها گتیرلمکله‌ده بر
نوع امر غائب یاپیله‌بیلیر :

گوبخواه

ایسته‌سونه

اخطار

لسان عثمانیده ادات استفهام اولان « می » نك فارسیده بر مقابلی یوقدر بونك ایچون استفهام اکثر یرلرده قرینه ایله آکلاشیلیر .

استفهام موقعنده اولنجه :

فؤاد باستانبول رفت ؟

جمله‌سی ،

فؤاد استانبوله کیتدیمی ؟

دیه ترجمه اولنور .

لغتلر :

همدرس	دور	نزدیك	هنکام
درس شریکی، درس آرقداشی	اوزاق	یاقین	وقت، زمان
چون	بخت	بر	عید
کبی	«	اوزره	بایرام

— تمرین —

١٥

فؤاد درد بستان همدرس منست . خانهٔ شما بد بستان دورست . آموزکار فرمودکه ، بدرستان نیك بکوشید . همدرسان ! هنکام امتحان می آید ، بد رسمان بسیار بکوشیم . برادرت بد بستان رفت ؟ اکنون خواهد رفت . همدرسان ! بخیزید بدبستان برویم ؛ هنکام رفتن آمد . فؤاد بسیار نیکبختست . چون خواندن ونوشتن کار سود مند نیست . این بیت خوب از کلستانست :

« پیراهن برك بر درختان   چون جامهٔ عید نیکبختان »

—

معلوم ـ مجهول

متعدی فعللر معلوم ، مجهول اولورلر .

لازم فعللر ، مجهول اوله‌ماز ؛ چونکه مجهولده ، فعلك منحصراً مفعول بهه اسنادی ایجاب ایدر . لازملر ایسه مفعول به آلمازلرکه ، اونلرده‌ده بو اسناد قابل اولسون .

شو تعریفه کوره فعل فاعله اسناد اولنورسه معلوم ، مفعول بهه اسناد اولنورسه مجهول دیمك اوله‌جق .

بورایه قدر ذکر اولنان فعللر هپ معلومدر .

مجهول ایسه شو قاعده‌یه توفیقاً یاپیله‌بیلیر :

ماضیٔ نقلی صیغه‌سی‌که ، فرع فعل بحثنده سویلنه‌جکی وجهله اسم مفعول صیغه‌سی ایله مشترکدر . ایشته هانکی ماده‌دن مجهول تشکیل ایدلمك ایسته‌نیلیرسه اول امرده او ماده‌نك ماضیٔ نقلی صیغه‌سنك مفرد غائبنی آلملی ؛ صوکره مثلا مصدر مجهول یاپیلمق ایسته‌نیلیورسه « شدن » مصدرینی ، ماضیٔ مجهول یاپیلمق ایسته نیلیورسه « شدن » مصدرینك ماضی صیغه‌لرینی ، حال یاپیلمق ایسته‌نیلیورسه «شدن» مصدرینك حال صیغه‌لرینی ، استقبال یاپیلمق ایسته‌نیلیورسه استقبال صیغه‌لرینی ، امر غائب ، امر حاضر یاپیلمق ایسته‌نیلیورسه « شدن » مصدرینك امر غائب ، امر حاضر صیغه‌لرینی علاوه ایتملیدر :

« دانستن » مصدرندن :

دانسته شدن

بیلنمك

§

ماضیٔ شهودیٔ مجهول :

دانسته شدم	دانسته شدی	دانسته شدیم
بیلندم	بیلندك	بیلندی
دانسته شدیم	دانسته شدید	دانسته شدند
بیلندك	بیلندیكز	بیلندیلر

ماضیٔ نقلیٔ مجهول :

دانسته شده‌ام	دانسته شدهٔ	دانسته شد
بیلنمشم	بیلنمشسك	بیلنمش
دانسته شده ایم	دانسته شده‌اید	دانسته شده‌اند
بیلنمشز	بیلنمشسکز	بیلنمشلر

مضارع مجهول :

دانسته شوم	دانسته شوی	دانسته شود
بیلنیرم	بیلنیرسك	بیلنیر
دانسته شویم	دانسته شوید	دانسته شوند
بیلنیرز	بیلنیرسکز	بیلنیرلر

حال مجهول :

دانسته میشوم	دانسته میشوی	دانسته میشود
بیلنیورم	بیلنیورسك	بیلنیور
دانسته میشویم	دانسته میشوید	دانسته میشوند
بیلنیورز	بیلنیورسکز	بیلنیورلر

استقبال مجهول :

دانسته خواهم شد	دانسته خواهی شد	دانسته خواهدشد
بیلنه‌جکم	بیلنه‌جکسك	بیلنه‌جك
دانسته خواهیم شد	دانسته خواهیدشد	دانسته خواهدشد
بیلنه‌جکز	بیلنه‌جکسکز	بیلنه‌جکلر

امر غائب مجهول :

دانسته شود	دانسته شوند
بیلنسون	بیلنسونلر

امر حاضر مجهول :

دانسته شو	دانسته شوید
بیلن	بیلنکز

لغتلر :

آری	شیرین	پس	ی [1]	هر	سطر
اوت	طاتلی	صوکره، اویله ایسه	بر	»	»

— تمرین ١٦ —

برادرمن ! امروز دردبستان کدام درس خوانده خواهدشد میدانی ؟ آری ، میدانم ؛ امروز فارسی خوانده خواهدشد. درس فارسیرا چکونه میبابی ؟ درس فارسیرا خوبترین ؟ درسها دانم . آری، زبان پارسی شیرینست .

[1] وحدت اداتی دینیله‌جك اولان بویا کلمه‌نك آخرینه لاحق اولور

مرد زبان شیرین فارسیرا نیك باید بیاموزد؛ پس کتابهای سخنوران عجمرا باید بخواند فائده‌یاب باید بشود. کتاب کلستان سعدی چه خوبست؟ آن کتابیست که درهر سطرش حکمتهای بسیار نماید. پس نیك آموختن کتاب کلستانرا بسیار بکوشیم

§

حکایه وروایت فعللری

«بودن» مصدرینك ماضئ شهودیسیله ماضئ نقلیسی لسان عثمانیده فعل اعانه دینیلن «ایدی ، ایمش» موقعلرنده‌ده بولنورلر .
او حالده بر ماضئ نقلی مفرد غائبنك آخرینه «بودن»ك ماضئ شهودی صیغه‌لری کتیریله‌جك اولور ایسه حکایهٔ ماضئ نقلی، ماضئ نقلی صیغه‌لری کتیریله‌جك اولورسه روایت ماضئ نقلی صیغه‌لری حاصل اولور .

حکایهٔ ماضئ نقلی

نوشته بودم	نوشته بودی	نوشته بود
یازمش ایدم	یازمش ایدك	یازمش ایدی
نوشته بودیم	نوشته بودید	نوشته بودند
یازمش ایدك	یازمش ایدیکز	یازمش ایدیلر

روایت ماضئ نقلی

کفته بوده‌ام	کفته بودهٔ	کفته بوده
سویلمش ایمشم	سویلمش ایمشسك	سویلمش ایمش

کفته بوده‌ایم	کفته بوده‌اید	کفته بوده‌اند
سویلمش ایمشز	سویلمش ایمشسکز	سویلمش ایمشلر

حکایهٔ مضارع وحال

ماضئ شهودی صیغه‌لرینك اوللرینه بر «می» علاوه ایدیلیرسه لسان عثمانینك حکایهٔ مضارع ، حکایهٔ حال صیغه‌لرینك افاده ایتدیکی معنایی افاده ایدر ، بر صیغه حاصل اولور بناءعلیه اونلره حکایهٔ مضارع وحال تسمیه اولنور .

بر مثال

میرفتم	میرفتی
کیدر ایدم، کیدیوردم	کیدر ایدك، کیدیوردك
میرفت	میرفتیم
کیدر ایدی، کیدیور ایدی	کیدر ایدك، کیدیور ایدك
میرفتید	میرفتند
کیدر ایدیکز، کیدیور ایدکز	کیدر ایدیلر، کیدیوردیلر

روایت مضارع وحال

ماضئ نقلی صیغه‌لرینك اوللرینه بر «می» علاوه اولنورسه روایت مضارع وحال صیغه‌لری حاصل اولور .

میدانسته ام	میدانستهٔ
بیلیر ایمشم، بیلیورمشم	بیلیر ایمشسك، بیلیور ایمشسك
میدانسته	میدانسته ایم
بیلیر ایمش، بیلیور ایمش	بیلیر ایمشز، بیلیور ایمشز

میدانسته اید	میدانسته اند
بیلیرمشسکز بیلیور ایمشسکز	بیلیر ایمشلر بیلیور ایمشلر

—

لغتلر :

خشنود	پسندیده	نیز
ممنونه	مقبول	دخی

— تمرین —

۱۷

برادرت درکجاست ؟ دراستانبولست . دراستانبول چه کارسازد ؟ درمکتب سلطانی با آموختن علم وادب میپردازد . بدو نامه مینویسی؟ آری ، در هر هفته نامهٔ رسانم . پاسخ نامه درچند زور می آید ؟ درچهار روز می آید . برادرت بسیار نیکخو بود ؛ هرکس را ازخود خشنود کرده بود . درجهان کاری از ین بسندیده ترنیست . همدرسان ! بکوشید ، شما نیز نیکخو شوید .

—

فعل اقتداری

فارسیده ماضیدن، مضارعدن فعل اقتداری تشکیل ایدیله بیلیر. « توانستن » مصدرینك ماضیٔ شهودی صیغه‌لری ، ایسته‌نیلن مصدرك ماضیٔ شهودی مفرد غائبی اولنه کتیریله جك اولورسه (فعل اقتداریٔ ماضی) « توانستن » ك مضارع صیغه‌لری ایسته‌نیلن مصدرك

ینه ماضیٔ شهودی مفرد غائبی اولنه کتیریله جك اولورسه (فعل اقتداریٔ مضارع) صیغه‌لری حاصل اولور.

فعل اقتداریٔ ماضی

توانستم نمود	توانستی نمود	توانست نمود
کوستره بیلدم	کوستره بیلدك	کوستره بیلدی
توانستیم نمود	توانستید نمود	توانستند نمود
کوستره بیلدك	کوستره بیلدیکز	کوستره بیلدیلر

فعل اقتداریٔ مضارع

توانم برد	توانی برد	تواند برد
کوتوره بیلیرم	کوتوره بیلیرسك	کوتوره بیلیر
توانیم برد	توانید برد	توانند برد
کوتوره بیلیرز	کوتوره بیلیرسکز	کوتوره بیلیرلر

فعل اقتداریٔ مضارعلرك مفرد غائبلرنده بعضاً دال حذف اولنه بیلیر :

توان کرد

ایده بیلیر

(افادهٔ مخصوصه)

فارسیده مضارعدن صکره کله جك ماضیلره مصدر معناسی ویرملك قاعده‌در . ذاتاً استقبال کبی ، فعل اقتداری کبی کلمه‌لر ایچون تشکیل ایتدیکمز صیغه‌لر بوقاعده‌دن منبعثدر .

« ایده جك » دیمکدن باشقا برشی دیمك اولمدیغیچون، بز «خواهد

کرد ، خواهد رفت » کبی کلمه‌لره « ایده‌جك ، کیده‌جك » دیه معنا ویره‌رك استقبال دیدك .

فقط بعضاً اولورکه ، مضارعدن صوکره کلن او یله ماضیلره مطلقا مصدر معناسی ویرمك مناسب اولور . کلستانك شو بیتنده اولدیغی کبی :

« کرچه بیرون زرزق نتوان خورد ـ درطلب کاهلی نشاید کرد »

هرنه‌قدر انسان مقدر اولان رزقدن زیاده یه‌مز ایسه‌ده طلبده تنبللك ایتمك لایق اولماز .

—

مثبت ، منفی

فعللر مثبت ، منفی اولورلر .

اوللرنده ادات نفی بولنمایان فعللر هپسی مثبتدر .

امرحاضردن باشقا فعللر ، اوللرینه بر مفتوح نون ، امرحاضرلره بر میم کتیرلمکله منفی قیلنیرلر :

نداندستن

بیلمه‌مك

ندادم   ندادی   نداد   ندادیم   ندادید   ندادند

ویرمه‌دم   ویرمه‌دك   ویرمه‌دی   ویرمه‌دك   ویرمه‌دیکز   ویرمه‌دیلر

§

نگذرم   نگذری   نگذرد   نگذریم   نگذرید   نگذرند

کچمه‌م   کچمزسك   کچمز   کچمه‌یز   کچمزسکز   کچمزلر

§

نخواهم جست   نباید بروی   نخوانده بود   نمی‌نشستی

آرامایه‌جغم   کیتمه‌ملیسك   اوقونمامش ایدی   اوطورمیوردك

نتوانستم نوشت   نتوانی آورد   نرود   مکو

یازه‌مادم   کتیره‌مزسك   کیتمه‌سون   سویله‌مه

شو صورتله منفی قیلنه‌جق کلمه‌لر اوللرنده الف بولنور ایسه یایه قلب اولنور :

نیامدم   نیفتی   میاور

کلمه‌دم   دوشمزسك   کتیرمه

مجهوللرنده ادات نفی جزء اخیره لاحق اولور :

پسندیده نشدی   جسته نشود

بکنلمه‌دك   آرانماز

— تعدیه —

فارسیده هرایسته‌دیکمز مصدری ـ لسان عثمانیده اولدیغی کبی ـ متعدی قیلمق قابل اولمادیغی یوقاروده سویله‌نلمش ایدی .

بعض مصدرلر امرحاضرلرینك آخرلرینه الف ، نون ، یا ، یاخود یالکز الف نون کتیرلمك ، صوکره‌دن « دن » ادات مصدری علاوه اولنمقله متعدی قیلنیرلر :

رنجیدن   رنجانیدن .   خفتن   خوابانیدن .   جنبیدن   جنبانیدن

اینجینمك   اینجیتمك   اویومق   اویوتمق   قیملدانمق   قیملداتمق

خندیدن   خندانیدن .   گریستن   گریانیدن .   گذشتن

کولمك   کولدرمك   اغلامق   اغلاتمق   کچمك

گذرانیدن. دویدن دوانیدن. رسیدن رسانیدن. گشتن
بچیرمك قوشمق قوشدرمق ایرشمك ایرشدرمك دونمك
گردانیدن. ترسیدن ترسانیدن. رستن رهانیدن.
دوندرمك قورقمق قورقتمق قورتلمق قورتارمق

—

حاصل مصدر

حاصل مصدر، امر حاضر مفردلرینك آخرینه بر شین علاوه‌سیله حاصل اولور. بوشینك اوست طرفی مکسور اوقونور. ضمیر اضافینك مفرد غائبندن فرقی. یالکز بونك مکسور اوقونیشی دکلدر: ترکجه‌نك حاصل مصدرلری‌ده فارسینککیلر کبیدر:

روش نوازش
کیدیش اوقشایش، التفات

بونلرك جمعی اسملرك جمعی کبیدر:

روشها نوازشها

لغتلر:

شایدکه بلبل مژده بهار سنبل پیدا بر چرا تیز پشیمانی
احتمالکه « « « ظاهر اوست نه ایچون چابك پشیمانلق

— تمرین —

١٨

این خطرا توانی خواند؟ نتوانم خواند. برادرت تواند خواند؟ شایدکه، تواند خواند. بلبل مژده رس بهارست. گل و سنبل

بهترین شکوفهای بهارست. درهنکام بهار، همه عالم خوبی پیدا کند! درختان جامهٔ سبزین خودشان در برکنند. چرا بباغ ما نمی آیی؟ بهار تیز بکذرد، پس پشیمانی خوری و از پشیمانی سود نتوانی یافت.

فرع فعللر

فرع فعللر اوچ نوعدن عبارتدر: اسم فاعل، اسم مفعول، صفت مشبهه

اسم فاعل

اسم فاعل، امر حاضر مفردلرینك آخرینه « نده » کتیرلمکله حاصل اولور.

نویسنده

یازیجی، یازان، کاتب

اسم فاعل مفرد، جمع اوله‌رق ایکی صیغه‌دن عبارتدر. اسم فاعللر بالطبع الف، نونله جمعلنیرلر؛ اوحالده آخرلرنده بولنان هالر کافه تبدل ایدر:

نویسندکان

یازیجیلر کاتبلر

اسم مفعول

اسم مفعول اولجه‌ده ذکر اولندیغی وجهله ماضیٔ نقلی صیغه‌سنك عینیدر؛ قرینه ایله تفریق اولنور؛ کلمه‌نك معناسی معلوم ایسه ماضیٔ نقلی. مجهول ایسه اسم مفعولدر. معلوم، مجهول اولمق

متعدی فعللره مخصوص اولدیغندن متعدی اولمایان مصدرلردن اسم مفعول تشکیلی قابل دکلدر ، دیمـك اولور . بوده ایکی صیغـه‌دن عبارتدر .

شکسته　　شکستگان

قیرلمش　　قیرلمشلر

مرده ، خفته کبی لازم مصدرلردن اولدقلری حالده اسم مفعول وزنی اوزره کلمش اولان صفتلر ، غیر قیـاسی صفت مشبهه عد اولنملیدر .

صفت مشبهه

هر ماده‌دن صفت مشبهه یاپیـله‌مز ، فقط بعض امر حاضرلرك آخرلرینه الف ، یاخود الف ، نون عـلاوه ایدلمکله صفت مشبهه صیغه‌سی حاصل اولور :

گویا　　دانا　　بینا　　سزا　　ترسان

سویله‌یجی　　بیلیجی　　کوریجی　　لایق　　قورقیجی ، قورقان

خواهان　　روان

ایسته‌یجی ، ایسته‌یو　　یوریجی ، یورویو

صفت مشبهه‌لر بر نوع اسم فاعـل دیمـك اولدقلرندن ، لزوم کورلدیکی حالده جمعلری ینه الف ، نونله اولور :

دانایان　　ترسانان

بیلیجیلر ، عالملر　　قورقانلر

صفت مشبهه‌لرك الف ، نونله یاپیلان قسمی بعضاً ترکجه‌نك حال ترکیبی موقعنده بولنور :

افتان　　خیزان　　گریان　　گویان

دوشه‌رك　　قالقه‌رق　　اغلایه‌رق　　سویله‌یرك

لغتلر :

خدا　گوهر　که　چیز　کودك　بیچاره　یاور　اگر[١]

الله　جوهر　چونکه ، زیرا　شی　چوجوق　چاره‌سز　یاردمجی　اگر

— تمرین —

١٩

پند ، گوهر گرانقیمتست ؛ درهرجاینش ، بستان ! مگوکه ، « خفته را خفته‌کی کند بیدار ؟ »

امروزپدر بفوأدمیکفتکه ، بخواندن ونوشتن بسیاربکوش‌که‌درجهان از خواندن و نوشتن چـیزی پسندیده‌تر نیست . با کودکان بدمنش میامیز ! بیچارکان یاوری‌کن . اکرتوبایشان یاور شوی خدا نیز بتویاور شوذ اینهاچه پند خوبست ؟

ادوات

فارسی اداتلری ، بر حرفـدن عبـارت اولانلرینی بسیط ، زیاده حرفلی بولنـانلرینی مرکب دیه ایکی قسمه آییررلرسه‌ده اداتلری او صورتله تقسیمده برمناسبت کوره‌مدیکمزایچون بزاویله تقسیم ایتمه‌یه‌رك فقط حروف هجـا اوزره ترتیبـه رعایت ایده‌رك جمـله‌سنی صیراسیله یازییورز :

[١] فارسیده اولدیغی کبی لسان عثمانیده‌ده شرط اداتیدر .

۱ الف .

۱ ـ . امر غائب مفردلرنده تمنی اداتی اولور :

خدا سلامت دهاد !

الله سلامت ویرسونه !

۲ ـ . اسملرك آخرنده ندا اداتی اولور :

داد را !

ای قارداشم !

۳ ـ . ماضیٔ شهودی آخرنده جواب اداتی اولور :

بمن بکفتا که ، بجایت نشین !

بڭا (جواباً) دیدیکه ، یرکه اوطور !

٤ ـ . برجنسدن ایکی اسم آراسنده ملابسه واحاطه اداتی اولور :

دوشادوش ، سراسر § سراسر ، سراپا

اوموزاوموزه باشدن باشه باشدن‌باشه باشدن ایاغه

٥ ـ . زائده اولور :

« کرا ورا نبیند کرا بیندا »

(علی)

اکر اونی کورمزسه کیمی کورسونه ؟

۲ الا، عربجه‌نك ادات تنبیهی اولان بوکلمه فارسیده‌ده قوللانیلیر :

« الا ای طوطئ کویای اسرار »

ای کیزلی‌، کیزلی شیلر سویلهین طوطی

۳ آر، فاعلیت ویامفعولیت اداتی‌اوله‌رق بعض ماضیٔ شهودیلرك آخرلرینه لاحق اولور :

خریدار گرفتار

صاتون آلیجی، مشتری طوتلمش

٤ ان .

۱ ـ . ان ادات جمعدر . تفصیلی اسم بحثنده کچدی .

۲ ـ . بعض کلمه‌لرك آخرنده زمان اداتی اولور :

بامدادان

صباحلین .

زندکانی ، مژدکانی کلمه‌لرنده زائددر .

٥ آیا ، تعجب اداتیدر . لسان عثمانیده مستعمل «عجبا»نك عجمیسیدر . بو ادات لسان عثمانیده اولدیغی کبی استفهامی متضمن اولان جمله‌لره داخل اولور :

آیا حسن بکجا رفت ؟

عجبا حسن نره‌یه کیتدی ؟

٦ انه ، نسبت ولیاقت اداتیدر ؛ اسم وصفتلرك آخرلرینه کلیر :

پدرانه ، مسافر پرورانه

پدرجه مسافر پرورجه

٧ آسا ، تشبیه اداتیدر :

بلبل آسا

بلبل کبی

٨ آری ، ادات تصدیقدر . «اوت» مقابلیدر :

برادرت نامه نوشتی ؟ آری ، نوشتم .

قارداشڭ مکتوب یازدیمی؟ اوت‌، یازدم .

٩ ای ، ایا ـ ادات ندادر :

ای برادر چرا چنین سازی ؟

ای قارداشم نه ایچون بویله یاپارسك ؟

ایا، نظمه مخصوصدر :

ایا قرة العین عثمانیان !

ای عثمانلیلرك كوزی نوری !

ای تكرار ایدلمك لازم كلنجه ، «وَایْ» دن مخفف اوله‌رق «وی» صورتنده قوللانیلور :

وی مرغ بهشتی كه دهد دانه و آبت .

(حافظ)

ای جنته منسوب قوشم ! سنك یمكی، صویكی كیم ویرر ؟

منادا بعض محذوف اولور :

«ای از تو بقاع خیر معمور !»

(قمری)

ای ایی یرلر كندیسندن معمور اولان ذات !

ای بعضاً ده زائد اولور :

« ای دریغا كه این جهان فانیست »

(انوری)

یازیق كه، بو جهان فانیدر

لغتلر :

دیروز	فردا	یگانه	پدرود
دونكی كون	یارین	تك، نظیرسز	وداع

— تمرین —

٢٠

ای برادر ! امروز بدبستان خواهی رفت ؟ آری خواهم رفت.

آیا امروز فارسی خوانده خواهد شد ؟ میپندارم كه ، خوانده خواهد شد . حافظ كیست ، دانی ؟ آموزكار مادیروز میكفت كه، «حافظ ، سخنور یكانۀ عجمست درسال هفتصد ونود ودو درشیراز بدین جهان‌گذاران پدرود كرده است. دیوان او زیب آور دستان سخنشناسانست .»

دیوان پسندیدۀ حافظ ، در تو هست؟ آری ، هست. رجا كنم كه فردا آنرا بمن آورید ! كلستان سعدی نیز كتابی بسیار پسندیده‌است. این مصراع ازكلستانست :

« بلبلا مژدۀ بهار بیار ! »

١٠ اگر ، ترجه‌ده اولدیغی كبی، شرط اداتیدر :

اگر بمن نامه نویسی، شادان شوم .

اگر بكا مكتوب یازار ایسه‌ك مسرور اولورم.

اگر، «گر، ار» صورتنده تخفیف اولنور :

«سود دریا نیك بودی ، گرنبودی بیم موج» [١]

(كلستان)

طالغه قورقوسی اولماسه ایدی دكیز تجارتی ایی اولوردی

§

ار، ادات عطف ایله براشنجه «ور» صورتنه كیرر :

« وركریمی دو صد كنه دارد

كرمش عیبها فرو پوشد »

(كلستان)

اكر بر كریمك ایكی یوز عیبی ده اولسه، كرمی عیبلرینی اورتر

[١] اشاغیده كوریله‌جكی وجهله ماضیٔ شهودیلر آخرینه حكایۀ حال ومضارع اداتی اوله‌رق یا داخل اولور .

کرك «اگر» ك کرك مخففلرینك آخرینه «چه» کلنجه «هرنقدر»
معناسنی افاده ایدرلر :

اگرچه باستانبول رفتم برادر ترا ندیدم .

هر نه قدر استانبوله کیتدم ایسه‌ده برادرکی کورمدم

§

ورنه ، وگرنه «عادتا، یوقسه» دیه ترجمه اولنور :

«ورنه سزاوار خداوندیش کس نتواند که بجای آورد»
(کلستان)

یوقسه اللهك الوهیتنه لایق اولارق ایفای خدمت کیمسه مقتدر اولماز

§

وگرنه من همان خاکم که هستم »
(کلستان)

یوقسه بن اولدیغم طوپراغم

١١ از ، ادات بیاندر . «دن» مقابلیدر :

ازکجا می آیی ؟ ازادرنه می آیم

نره‌دن کلیورسك ؟ ادرنه‌دن کلیورم

کلام منظومه مخصوص اولمق اوزره الف بعضاً حذف اولنه‌رق
زا مکسور اوقونور .

«گر گزندت رسد زخلق مرنج »
(کلستان)

اگر خلقدن سکا ضرر ایریشیرسه اینجنمه

١٢ آه ، تحسر اداتیدر ؛ ترکجه‌ده ده اویله در :

آه ، هنکام جوانی گذشت .

آه ، کنجلك زمانی کچدی .

آه اسم اوله‌رق‌ده مستعملدر .

آه دلسوز

یورك یاقان آه

١٣ افسوس ، «یازیق» مقابلی ادات تأسف اولور :

افسوس که ، در هنکام جوانی باکار های بیسود پرداختم

یازیق که ، کنجلك زماننده فائده‌سز ایشلرله مشغول اولدم .

١٤ اندر ، ادات ظرفدر . ترکجه‌سی « ده » در .

اندر خانه خامه‌های بسیار یافتم

اوده چوق قلملر بولدم

١٥ آخر ، اصل عربی اولان بو کلمه فارسی ، کلام منظومده
بعضاً تأکید اداتی اولور :

« آخر نه کیاه باغ اویم ؟ »
(کلستان)

اونك باغنك اوتی ده دکلمی‌یم ؟

١٦ با ، ادات مصاحبتدر :

بامن بیا باوی برو .

بنمله کل اونکله کیت .

٢ .ـ بعضاً مفعول الیه اداتی اولور :

با شما که آمد ؟

سزه کیم کلدی؟

٣ـ . صفات قیاسیه بحثنده سویله‌نلدیکی وجهله بعضاً‌ده داخل
اولدیغی اسمی صفت هیئاتنه قویدیغی ایچون ادات وصف اولور :

در پیش خواجه با ادب نشین !

خواجه‌نك اوكنده ادبلی اوطور !

١٧ ب، مفعول الیه اداتیدر :

بكه مینكری ؟

كیمه باقیورسك ؟

٢ ـ . بعضاً مصاحبت اداتی ده اولور :

این نامه‌را بكدام خامه نوشتی ؟

بومكتوبی هانكی قلمله یازدك ؟

٣ ـ . ادات ظرف اولور :

«بر وزغم كسی جز سایهٔ من نیست یار من»

غمم كوننده كولكه‌مدن باشقه كیمسه دوستم دكلدر

٤ ـ . قسم اداتیدر :

بخدا اینرا نویس

الله عشقنه شونی یاز

٥ ـ . مقابله اداتی اولور. برجنسدن ایكی اسم آراسنه كلیر :

با برادر او رو برو آمدیم

اونك قارداشیله یوزیوزه كلدك

فعللره داخل اولان با، باشقادر . او مكسور اوقونور؛ اونك فعللرك معناسنه تعلقی اولماز .

لغتلر :

عید	موسم	نیرو
بایرام	**سنه‌نك بر قسمی**	**قوت**

— تمرین —

٢١

برادر بكجا، میروی؛ بباغ میروم . بهار آمد، همه درختان، جامهٔ سبزین خودشان در بركردند؛ بلبلان بنغمه سرایی آغاز كردند. همه عالم یك خوبیٔ نوین یافت. هنكام بهار، خوشترین موسمهاست. شیخ سعدی دركلستان خود در ستایش موسم بهار چنین كفته .

« پیراهن برك بر درختان چون جامهٔ عید نیكبختان »

مرد، بخوبیهای موسم بهار باید بنكرد، پس نیروی بزرك آفریننده را باید بفهمد .

١٨ بان، صفت بحثنده كورلدیكی وجهله نسبت اداتیدر. تركجه‌ده «جی» بوموقعده بولنور :

كشتیبان

كمیجی، قپودانه

١٩ بر، استعلا اداتیدر:

بامداد ان دیدم كه، بركل ژاله افتاده

صباحلین كوردم كه كل اوزرینه چیك دوشمش

بر، یان، كوكس ومیوه معناسنه اسم اولدیغی كبی، معلوم اولدیغی وجهله «بردن» مصدرینك امر حاضری ده اولور:

آن خامه در بر منست

اوقلم بنم یانمده‌در

احمد درس خود را ازبر خواند

احمد كندو درسنی (كوكسنده‌ن) ازبر اوقودی

§

اینرا بانجا بر

بونی اورایه كوتور

فعللرك اوللرنده زائد اولور :

نامهٔ ترا برخواند

مكتوبكی اوقودی

۲۰ برای، بهر، تعلیل اداتیدر. آخرلری مكسور اوقونور؛ كویا كلمه‌یه مضاف اولور:

برای من یك خامه آر

بڭا ایچون بر قلم كتیر

§

بهر او بچارسو رفتم

اونك ایچون چارسویه كیتدم

از، اداتی بو ایكی ادات اوللرنده زائد اوله‌بیلیر:

از برای خاطر تو آمدم

سنك خاطرك ایچون كلدم

۲۱ بس ، كافی ، یتر معناسنی متضمن اولدیغی حالده بعضاً ادات حصر اولور:

نیكبختیٔ دوجهان وابسته بعلم وادبست وبس

ایكی جهانك سعادتی انجق علم وادبه وابسته‌در

۲۲ بلكه، «بل» لفظ عربیسیله «كه» دن مركب اوله‌رق ادات انتقال اولور:

این مژده مرانیست، بلكه دشمنان مراست

(كلستان)

بو مژده بڭا دكلدر بلكه بنم دشمنلرمه‌در

۲۳ باری، ادات اكتفادر «هیچ اولمازسه» موقعنده اوله‌رق لسان عثمانیده‌ده مستعملدر :

باری با نامه مرا شادان كن !

باری مكتوب ایله بنی مسرور ایت !

۲۴ باز، طوغان وسائره معناسنده اسم، «باختن» مصدرندن امر حاضر اولدیغی كبی ادات تأكیده اولور:

در آكه درتن مرده روان در آید باز

(حافظ)

كل كه، اولمش وجوده ینه جان كلسون

۲۵ بی، ادات سلبدر . صفت بخشنده كوردیكی وجهله داخل اولدیغی اسملر صفات قیاسیه‌دن معدود اولور:

سعی بیخلوص بر ندهد

خلوصسز چالیشمه فائده ویرمز

۲۶ پس، آرد، صوك، صوكره معنالرنده اسم اولدیغی كبی جواب شرط اداتی‌ده اولور. لسان عثمانیده بومقامده « اویله ایسه » ایراد اولنور :

هرنفس كه فرو میرود ممد حیاتست وچون برمی آید مفرح ذات، پس در هرنفس دو نعمت موجود ست

(كلستان)

هرنفس كه اشاغی كیدر، حیاتی اوزادیجی، یوقاری كلنجه انسانه فرح ویریجی‌در؛ اویله ایسه هرنفسده ایكی نعمت واردر.

۲۷ پی، ایز معناسنده اسم اولدیغی حالده بعضاً ادات تعلیلده اولور. بونك اولنه «از» زیاده قیلنیر:

اینرا ازپی فلان نوشتم

بونی فلانه ایچون یازدم

۲۸ تا، ادات انتهادر؛ «دك، قدر» مقابلیدر :

تا ببغداد رفته

بغداده قدر کیتمه

۲ ـ . ادات توقیت اولور؛ اوحالده داخل اولدیغی جملهده‌کی فعللر، لسان عثمانیده‌کی صیغهٔ توقیتیه، صیغهٔ انتهائیه معنالرینی افاده ایدرلر:

«تامرد سخن نکفته باشد ـ عیب وهنرش نهفته باشد»
(کلستان)

انسان سوز سویلهمدکجه اولدقجه عیبی، هنری کیزلی قالیر

§

تا پرسیده نشوی، چرا بکویی ؟

مسئول اولمایجه نه ایچون سویلرسك؟

۳ ـ . ادات بیان اولور؛ اوصورتده ترکجه‌یه «دیه» ایله ترجمه اولنور:

پدرم بفرمود تا برادر مرا بیاورم

بابام برادرمی کتیره‌یم، دیه امر ایتدی

٤ ـ . تحذیر اداتی اولور؛ «صاقین» ایله ترجمه اولنور :

تا نکویی که من نروم

صاقین بن کتمم، دیمه‌یه‌سك

٥ ـ . ترقب، انتظار اداتی اولور:

ساعتی چند درنك کن، تا پیامی نیاید ؟

برقاچ ساعت توقف ایت، باقه‌لم، برخبر کلمزمی؟

٦ ـ . ابتدا اداتی اولور؛ اوحاله کوره داخل اولدیغی جمله‌ده‌کی فعل لسان عثمانیده‌کی صیغهٔ ابتدائیه شکلنی آلیر:

حسن افندی تا بآموزکاری مأمور شد، درسها باکمال انتظام خوانده شد

حسن افندی معلملکه مأمور اوله‌لی درسلر کمال انتظام ایله اوقوندی

۲۹ تر، تفضیل اداتیدر؛ صفت بحثنده سویله‌نلدیکی وجهله علی العموم صفت سماعیه‌لرك، بعض صفت قیاسیه‌لرك آخرینه لاحق اولور:

دبستان ما از دبستان شما بزرکترست

بزم مکتبمز سزك مکتبکزدن دها بیوکدر

۳۰ تاش، بعض اسملر آخرنده مشارکت اداتی اولور؛ بومقامده ترکجه‌ده «داش» قوللانیلیر :

من وتو هردو خواجه تاشانیم
(کلستان)

بن وسن هرایکیمز قاپو یولداشلریز

۳۱ جز، استثنا اداتیدر؛ «باشقا» ایله ترجمه اولنور :

درخانه جزاو کس نماند

اوده اوندن باشقا کیمسه قالمادی

۳۲ چون، ادات ظرفدر؛ بوادات ترکجه‌یه یا «وقتا که، اول وقت که» کبی برسوزله ترجمه اولنور. یاخود داخل اولدیغی جمله‌ده‌کی فعل صیغهٔ صله هیأتنه وضع اولندقدن صوکره وقت، زمان کبی ظرفه دلالت ایدر برکلمه علاوه‌سیله معنای ظرفیت افاده ایدیلیر!

احمد چون بپیش پدر آمد، دامن پدر را بوسید

احمد پدرك یانه کلدیکی وقت پدرك اتکنی اوپدی

۲ ـ . چون، نونی حذف اولنه‌رق چو، ادات توقیت اوله‌رق «چونکه، مادام که» ایله ترجمه اولنور :

چون بدبستان می آیید، چرانمی کوشید؟

مادام که مکتبه کلیورسکز؛ نه ایچون چالیشمیورسکز؟

§

چو ما درسایهٔ الطاف اوییم

(حافظ)

چونکه بز اونك لطفلری کولکه سنده یز

۳ ـ. ادات شرط اولور.

٤ ـ. ادات تشبیه اولور.

دوش چون طاوس میناز یدم

(کلستان)

دون کیجه طاوس کبی ناز ایدییوردم

§

ادات تشبیه اولدقلری وقت بونلرك اوللرینه بعضا « هم » کلیر:

همچون تو   همچو او

سنك کبی   اونك کبی

چون، چو ادات تشبیه اولدقلری حالده اسم اشارتلرك اوللرینه کلدیکی زمان،

چنین   چنان

صورتنده تخفیف اولنور « بویله، اویله یاخود بویله جه اویله جه » دیه ترجمه اولنور.

چنین باید بشود   چنان نشود

بویله اولملی   اویله اولماز

« چنین »ك « چنان »ك اوللرینه زائد اوله رق « این، ان » ده کله بیلیر.

بونلر:

همچنین   همچنان

صورتنده ده قوللانیلیر:

خواجه همچنین کفت   همچنان سازید

خواجه بویله جه دیدی   اویله یاپیکز

بو « چون » لر، « چو » لر هب ضمهٔ خفیفهٔ مقبوضه ایله اوقونور:

لغتلر:

همایون   توانکری   هرکز   بیهده

مبارك   زنکینلك   اصلا، هیچ   فائده سز

— تمرین —

۲۲

درسایهٔ شاهنشاه شوکتپناه، درهر سو دبستانها کشاده شد؛ دران سایهٔ همایون همه اسباب تحصیلرا آماده میبینیم؛ کودکان هوشمند وطن بایدکه، تحصیل علم و ادب شب وروز بکوشند؛ چون علم وادب یك توانکریست که، هرکز نکاهد.

کلستان سعدیرا خوانی؟ آری، خوانم. امروز نیز آنر میخواندم؛ این حکمت مرا بسیار پسندیده آمد: « دوکس رنج بیهده بردند وسعی بیفائده کردند؛ یکی آنکه مال اندوخت ونخورد ودیکر آنکه علم آموخت و عمل نکرد ».

—

۲۳ چه، بعضاً ادات تعلیل اولور. مبهمات آراسنده کچن « چه » باشقادر. بو، « زیرا »، « چونکه » ایله ترجمه اولنور.

تحصیل علم وهنر بسیار بکوش ؛ چه علم وهنر پیرایهٔ یگانهٔ مردست

علم وهنر تحصیلنه زیاده چالیشمه ؛ زیرا علم وهنر انسانك یگانه زینتیدر

۳٤ چه ادات تصغیردر :

باغچه

باغجق ، كوچك باغ

۳۵ خود ، بعضاً تأكید اداتی اولور :

این مسأله در پیش اوخود معلومست

بو مسأله اونك یاننده معلومدر

۳٦ در ، بوده « اندر » كبی ادات ظرفدر :

تو مرا در دبستان جستهٔ ، من درخانه بودم

سن بنی مكتبده آرامشسك ، بن اوده ایدم

ظرفه دلالت ایدن كلمه‌لرده مقدر اولور :

كلستانك :

« وقت ضرورت چونماند كریز »

مصراعی ،

دروقت ضرورت چونماند كریز

ضرورت وقتنده قاچمجق یر قالمازسه

تقدیرنده‌در .

« كجا » ده‌ده مقدر اولور :

كجا بودی ؟

نه‌ده ایدك ؟

اوللرینه ظرف اداتی اوله‌رق باء مفتوحه داخل اولمش كلمه‌لر

آخرلرنده بعض منظوم سوزلرده كوریله‌جك « در »لر ، « اندر »لر زائد اولمق لازم كلیر :

« بدریا درمنافع بیشمارست »

(كلستاندن)

دكزده فائده‌لر صاییسزدر

§

« در »ك ، « اندر »ك بعضی یرلرده مفعول الیه اداتی اولدیغی ده كوریلورر

« هم در تو كریزم ار كریزم »

(كلستان)

قاچارسه‌م ینه سكا قاچارم

بعضاً فعللرك اوللرنده زائد اولور :

« در آ كه درتن مرده روان در آید باز »

« در » قاپو معناسنه اسم اوله‌بیلدیكی كبی « دریدن » دن امر حاضرده اولور .

در را بكشا § این نامه را بدر ؛

قاپویی آچ **بو مكتوبی ییرت**

۳۷ دریغ ، دریغا . تأسف اداتیدر . « یازیق ، ایواه » ایله ترجمه اولنور :

« دریغا كه بكرفت راه نفس »

(كلستان)

ایواه كه نفس یولی طوتلدی

دریغ ، اسیركه‌مه معناسنه اسم‌ده اولور :

این خامه‌را ازمن دریغ نداری

بو قلمی بندن اسیركه‌مزسك

«درد» ایله الفدن مرکب اولان «دردا» کلمه‌سی ده بو موقعده
استعمال اولنه‌بیلیر :

دردا که نامه ام کم شده

یازیق که ، مکتوبم ضایع اولمش

٣٨ دان ، ظرف مکان اداتیدر . ترکجه‌ده بو مقامده «لك ـ
لق» کتیریلیر :

سرمه‌دان   نمکدان

سرمه‌لك   طوزلق

٣٩ را ، مفعول به اداتیدر .

این نامه‌را ببرادرم بر

بو مکتوبی برادرمه کوتور .

٢ ـ . مفعول الیه اداتی اولور :

این مژده ترا نیست .

بو مژده سکا دکلدر .

٣ ـ . ادات تخصیص اولنور ، ترکجه‌یه «ایچون» ایله ترجمه اولنور :

حمد ، خدا یراست

حمد الله ایچوندر .

٤ ـ . قسم اداتی اولور :

خدا یرا بدین فقیر یاوری کنید

الله عشقنه ، شو فقیره یاردیم ایدیکز .

٥ ـ . مضاف الیه اداتی اولور :

«کریمانرا ابدست اندر درم نیست»

«را» مفعول به اداتی اولدیغی زمان حذف اولنه بیلیر :

«میراث پدر خواهی ؛ علم پدر آموز»

پدرك میراثنی ایسترایسه‌ك پدرك علمنی اوکرن

٤٠ زهی ؛ تحسین و تعجب اداتیدر ؛ ترکجه‌ده بو مقامده
«نه کوزل ؛ نه عجیب ؛ نه غریب» سوزلری ایراد اولنور :

زهی خامه خریدهٔ ؛   زهی نامه نوشتهٔ

نه کوزل قلم آلمشسك !   نه غریب مکتوب یازمشسك

٤١ زینهار ؛ زنهار تحذیر اداتیدر ؛ ترکجه‌یه «صاقین» ایله ـ
ترجمه اولنور :

زینهار از رفیق بد زنهار

صاقین کوتو آرقداشدن صاقین .

٤٢ زار ؛ اسم مکان اداتیدر .

از کلزار دور افتاد

کلکلکدن اوزاق دوشدی

٤٣ زیرا ، تعلیل اداتیدر ، ترکجه‌ده‌ده مستعملدر :

بکوش ! زیرا کوشیدن سود مند ست

چالیش ! زیرا چالیشمق فائده‌لیدر

٤٤ سار ، بوده «زار» کبی اسم مکان اداتیدر :

کوهسار

طاغلق

بعضاً صفت اداتی اولور :

شرمسار

محجوب

بعضاده زائد اولور :

از شاخسار افتاد

دالدن دوشدى

٤٥ ستان، بوده اسم مكان اداتيدر . اساساً سينك كسره‌سى بولنديغى حالده هاى رسميه ايله نهايت بولمايان كلمه‌لرده سينك حركه‌سى ماقبلنه ويريله‌رك سين ساكن اوقونور :

انجا ها سنبلستان شد

اورالر سنبللك اولدى

فقط ها ايله نهايت بولان كلمه‌لرده سين هرحالده مكسور اوقونور:

لاله‌ستان

لالەلك

«ياز، قيش» ديمك اولان « تابستان ، زمستان » كلمه‌لرنده شاذ اوله‌رق زمان اداتى اولمشدر.

٤٦ سان، تشبيه اداتيدر:

قلبت آينه سان صاف شود!

قلبك آينه كبى صاف اولسون !

٤٧ ش، حاصل مصدراداتيدر؛ يالكز امر حاضر مفردلرينك آخرينه كلير؛ ماقبلى مكسور اوقونور :

روش اين كار بسيار خوبست

بو ايشك كيديشى چوق كوزلدر

٤٨ فرو، آشاغى ديمك اولديغى حالده، بعضاً زائد اولور:

آرا فرو ريخت

صويى دوكدى

لغتلر :

خاموش	خموش	نكهداشتن	انديشه	تأمل
سكوت ايديجى	سويله‌مه‌ين	حفظ ايتمك	دوشونمه	انديشه

كفتار	دم	نكو	دير
سوز	صولوق	ايى	كيج

— تمرين —

۲۳

چرا خاموش نشينى؟ خاموش نشينم، چون خاموش از بيهده كفتن بسيار خوبست . مرد چون نبايد سخن كفتن نشايد .

عرب كويد كه سلامت انسان در نكهد اشتن زبانست؛ چه سخن راستست ؛ درسخن كفتن انديشه كردن واجب آيد .

شيخ سعدى دركتاب كلستان فرمايد :

« مزن بى تأمل بكفتار دم ـ نكو كوى وردير كويى چه غم :»

سخن بى تأمل ، صاحبشرا شرمسارى آورد پس از سخن بى تأمل كفتن كريزيم .

٤٩ كه، ادات تنبيه اولور، تركجه‌ده‌ده مستعملدر :

مرا كفت كه در اينجا چرامنيشينى ؟

بكا ديدى كه ، بوراده نه ايچون اوطوريورسك؟

بو « كه » بعضاً « ديه » ايله ترجمه اولنور :

ترا بسيار كفتم كه مشقترا بنويس

سكا مشقكى ياز ديه چوق سويله‌دم

۲ـ . ادات توصيف اولور؛ داخل اولديغى جملهٔ فعليه‌يى صفت حالنه قويار:

۳ـ . صله‌اداتى‌اولور؛ داخل‌اولديغى جملهٔ فعليه‌يى صله هيأتنه كتيرر.

شخصى كه در نزد پدر ديديم، باستانبول رفت

پدرك نزدنده كورديكمز شخص استانبوله كيتدى

٤ ـ . تعلیل اداتی اولور
دروغ مکوکه دروغ کویی مرد را شرمسار کند
یالان سویلمه: چونکه یالانجیلق انسانی محجوب ایدر
٥ ـ . بعضاً «از» موقعنده ادات بیان اولور :
« دربیابان فقیر سوخته را ـ شلغم پخته به که نقرهٔ خام »
(کلستان)
چولده مضطر قالمش فقیر ایچون پشمش شلغم خالص کوموشدن ایودر
« که » دن صوکره کلن کلمه‌نك اولی الف بولنورسه ها حذف وکلمه‌یه وصل اولنور؛ کاف‌ده الفك حرکه‌سنه تابع اولور :
« کاین مال پدر خرج توان کرد، بده روز »
(کلستان)
زیرا بدرك بومالی اون کونده صرف اولنه‌بیلیر
« کزنی، بوریا شکر نخوری »
(کلستان)
چونکه حاصیر قامیشندن شکر ییه‌مزسك
٥٠ ك، تصغیر اداتیدر ؛ کلمه‌نك آخرینه لاحق اولور ، ماقبلی مفتوح اوقونور؛ بوکاف، عربیدر.
مرغك
قوشجغز
٥١ کده، بوده اسم مکان اداتیدر :
آتشکده
آتشلك، آتشه یری
٥٢ گاه، مخفف اولەرق گه، زمانه دلالت‌ایدر: اسملر آخرنده زمان، اسماء سائره آخرنده مکان اداتی اولور :

سحرگاه بارامگاه من آمد
سحر وقتی بنم اکلندیکم یره کلدی
گاه، گه، گاهی، گهی ادات تبعیض‌ده اولور :
گاه باشد گاه نباشد
بعضاً اولور بعضاً اولماز
« گهی بر پشت پای خود نبینم »
(کلستان)
بعضاً کندی آیاغمك آرقه‌سنی کورمم
٥٣ گانه، بعض اسم عددلر آخرنده ادات تأکید اولور؛ شو قدرکه، بواداتك داخل اولدیغی عددلر عدد وصفی دیمك اولور:
دریای هفتگانه
یدی دکیز
نظیرسز، تك ـ دیمك اولان «یگانه» ده اساساً «یك» ایله «گانه» دن مرکب ایکن برای تخفیف «یك» ك کافی حذف اولنمشدر .
٥٤ کاش ، کاشکی ـ تمنی اداتیدر ؛ کاشکی ترکچه‌ده مستعملدر. بواداتك داخل اولدیغی جمله‌ده‌کی فعله فعل التزامی معناسی ویریلیر :
کاشکی آن جای دلکشارا دیدمی
کاشکی او کوکل آچیجی یری کوره ایدم
٥٥ گین، نسبت اداتیدر :
غمکین
غملی
٥٦ گر، بوده نسبت اداتیدر :
جلوه‌گر
جلوه‌جی، جلوه ایدیجی

٥٧ گری، یا ایله نهایت بولان صفتلرده مصدریت اداتیدر:

صوفیگری

صوفیلوق

٥٨ لیکن، نونك حذفیله لیك، استدراك اداتی اولور؛ علی الاکثر واو ایله برلکده قوللانیلیر؛ بعضاً کافك ده حذفیله «ولی» دیرلر. ادات استدراك اوله‌رق «لکن» لسان عثمانیده‌ده مستعملدر:

«بکفتا من گل ناچیز بودم ولیکن مدتی باگل نشستم»

(گلستان)

(جوابا) بن ناچیز چامور ایدم؛ لکن بر مدت گل ایله اوطوردم' دیدی

«ولی زباطنش ایمن مباش وغره مشو»

(گلستان)

لکن انسانك ایچ یوزنده امین ومغرور اولما

٥٩ لاخ، اسم مکان اداتیدر، آز قوللانیلیر:

سنگلاخ

طاشلوق

٦٠ م، امر حاضره مخصوص نهی اداتیدر:

مکو

سویلمه

٦١ مند، نسبت اداتلرندندر:

خردمند

عقللی

٦٢ مکر، استثنا اداتیدر؛ عربجه‌ده «الا» ترکجه‌ده «آنجق» مقابلیدر:

اولا ویریلن حکمده صوکره‌دن سویله‌نیلن سوزك داخل اولمادیغنی بیلدیریر.

گلستانك شو بیتنده بویله‌در:

«ندهد مرد هوشمند جواب مکر آنکه کزو سؤال کنند»

عقللی آدم جواب ویرمز؛ آنجق کندیسنده سؤال ایتدکلری زمانده جواب ویره.

لسان عثمانیده بویله باشدن برحکم ویریله‌رك، صوکره استثنایه لزوم یوقدر؛ مثلا شو سوز شیوهٔ عثمانی‌یه موافق اولمق اوزره سویلنمك ایسته‌نیلیرسه:

«عقللی آدم آنجق کندیسندن سؤال ایتدکلری زمان جواب ویرر» هیئاتنه گیرمك لازم گلیر.

بو ادات بعضاً «ادات ظن» اوله‌رق «ظن ایدرم که، غالبا» معناسنی افاده ایدر.

امتحان خوب نداده، مکر نمیکوشی

گوزل امتحان ویرمه‌مشسك غالبا چالیشمایورسك

٦٣ می، فعل بحشنده گورلدیکی وجهله حال اداتیدر:

نامه مینویسد

مکتوب یازیور

بعضاً زائد اولور:

«بنوك کلك مشك آمیز نقشی مینکار آخر»

(حافظ)

باری مسك قاریشدیریجی قلمك اوجیله بر نقشه رسم ایت

٦٤ مر، حصر اداتیدر:

حمد وسپاس مرخدارا سزد

حمد وشکر آنجق اللهه یاقیشیر

بعضاً زائد اولور:

مراورا دیدم که درس خودرا میخواند

اونی گوردم که کندی درسنی اوقویوردی

٦٥ ن، امر حاضردن باشـقا فعللرده نفی اداتیـدر؛ مفتوح اوقونور؛ فعله بیتشیر :

اورا تو دیدی، من ندیدم

اونی سن کوردك، بن کورمه‌دم

٦٦ نا، نفی اداتیدر؛ ترکجه‌ده «دکل» مقابلیدر.

این خط ناخوشست

بو یازی ایی دکلدر

«امید» کلمه‌سنه داخل اولدیغی زمان «نومید» صورتنده استعمال اکثردر.

٦٧ نه ـ نه نفی مشترك اداتیدر: لسان عثمانیه‌ده مستعملدر؛ کلمه‌یه اتصال ایتمز :

نه نوشتی ، نه‌خواندی

نه یازدك ، نه اوقودك

« نه » بعضاً تکرار ایتمه‌یه‌رك « دکل » موقعنـده ادات نفی اولور؛ اوحالده کندیسنه ضمیر نسبی داخل اوله‌بیلیر :

نه‌ام نه‌ئ

دکلم دکلسك

٦٨ نی ، مطلقا نفی اداتیدر .

این ازان نیست

بو اوندن دکلدر

نیست ، بعضاً « یوقدر » ده دیمك اولور .

درمن ازان نیست

بنده اوندن یوقدر

٦٩ ناك ، نسبت اداتلرندندر :

مرد اندو هناك

کدرلی آدم

٧٠ نیز ، ادات عطفدر ؛ « دخی » ، مخففی اولان « ده » ایله ترجمه اولنور .

من میروم ؛ تو نیز اکر بخواهی بیا

بن کیدییورم ؛ اکر استرایسه‌ك سن‌ده کل

٧١ نا ، مکان اداتیدر ؛ کلمه‌نك آخرینـه کلیر ؛ فقط پك آز قوللانیلیر .

تنکنا

طار یر

٧٢ و ، عطف اداتیدر ، برکلمه‌یی ؛ بر جملـه‌یی ، دیکر برکلمه ویا جمله اوزرینه عطف ایدر ؛ کلمه‌یی کلمه اوزرینه عطف ایدن واو موصوله ، مفصوله نامیله ایکی‌یه آیریلیر .

واوك اوست طرفنده‌کی کلمه‌نك صوك حرفی « ا ، و ، ه ، ی ،» حرفلرندن باشقا برحرف بولنورسه واو ، موصوله‌در . بوحرفلردن بری بولنورسه مفصوله .

واوموصوله تلفظ اولنماز، ماقبلنك ضمه‌سیله اکتفا اولنور .

معطوف ، معطوف علیهـدن بری برکلمهٔ ترکیه اولمادیغی حالده بوقاعده لسان عثمانیه‌ده جاریدر .

باغ و صحرا   علم و هنر

صحراو باغ   آهو وروباه   خامه ونامه   مفتی وقاضی

جملـه آراسنده‌کی واولر ، کلام منظومده بولنورلرسه کلمه‌یی کلمه

اوزرینه عطف ایدن واولر كبی اوقونورلرسه‌ده كلام منثورده
بولندقلری وقت دائما مفتوح اوقونورلر .

۷۳ ور ، نسبت اداتلرندندر .

مرد هنرور

هنرلی آدم

« ور » ك ماقبلی ساكن اوقوندیغی حالده « كنج ، رنج ، مزد »
كلمه‌لرنده مضموم اوقونور .

كنجور رنجور مزدور

خزینه‌دار مشقتلی، خسته اجرتلی

۷۴ وار ، واری ، صفت بحثنده مرور ایتدیكی وجهله تشبیه
اداتلرندندر .

وار ، بعضاً نسبت اداتی‌ده اولور :

اسب راهوار

رهوار آت

۷۵ وای ، تأثر اداتیدر ؛ تركجه‌ده بوموقعده « امان ، یازیق ،
وای » قوللانیلیر .

وای این چكونه هواست ؟

امان بونصل هوادر ؟

۷۶ وه ، تحسین وتعجب اداتیدر ؛ تركجه‌ده بومقامده « اوه ،
امان » لفظلری ایراد اولنور .

وه چه خوش بوی ؟

اوه نه ایی قوقو ؟

۷۷ وا ، فعللرك اوللرنده تحسین لفظ ایچون اولور :

فؤاد از امتحان وارسته است

فؤاد امتحانده قورتلمشدر

« بهار كچدی ، كوكل آچلمادی » دیمك اولان

« بكذشت بهار واشد دل »

مصراعنده‌كی وا بویله دكلدر ؛ « نشد » ، « وا » ایله برلكده
اوله‌رق « واشدن » مصدر مركبنك ماضئ شهودیسیدر ؛ وا ، آچیق
معناسنده كلدیكی ایچون « واشدن » آچیق اولمق ، آچلمق دیمك
اولور .

۷۸ وش ، تشبیه اداتلرندندر :

ازینجا باد وش كذشت

بورادن یل كبی كچدی

۷۹ وان ، بان كبی نسبت اداتلرندندر .

شتروان

دوه‌جی

۸۰ وند ، مند كبی كذلك نسبت اداتلرندندر .

نیازوند

نیازلی

اصل « بان » ك « مند » ك مقلوبی اولان بوایكی ادات آز قوللانیلیر .

۸۱ ه ، كلمه‌لرك آخرنده بر قاچ درلو ادات اولور :

۱ ـ . هاء نقلیه دركه ، كلمه‌نك معناسنی اصلنه یاقین بر معنایه
نقل ایدر :

دست دسته پنج پنجه زبان زبانه

ال دسته ال « دیل ترازی دیلی آتش آلوینك اوجی، یالیم

۲ - . فعل بخشنده کوردیکی وجهله ماضیٔ نقلی اداتیدر؛ ماضیٔ شهودی آخرینه کلیر :

نشست نشسته

اوطوردی اوطورمش

۳ - . های توقیتیه‌درکه؛ زمانه دلالت ایدر اسملره داخل اولور

طفل یك ساله

بر سنه‌لك چوجوق

٤ - . بعضاً اسم آلت اداتی اولور :

بادزنه

یلپازه

٥ - . بعضاً ده زائد اولور .

کمین کمینه

حقیر

۸۲ ها ؛ ادات جمعدر ؛ تفصیلاتی اسم بخشنده مرور ایله‌دی .

۸۳ هان ؛ تنبیه اداتیدر .

« هان ای زبان کشیده، وقت تجارت آمد »

ای دیلی چکلمش، تجارت وقتی کلدی !

۸٤ هر، استغراق اداتیدر ؛ ترکجه‌ده‌ده مستعملدر .

برای هر روز کاری هست .

هر کونه ایچون بر ایش واردر

«چند» ایله برلشنجه «هر نه قدر» معناسی مفید اوله‌رق برنوع ادات شرط اولور :

هر چند بدبستان نیامدم؛ درسمرا آموختم

هر نه قدر مکتبه کلمدم ایسه‌ده درسمی اوکرندم

۸٥ هرکز، نفی مؤکد اداتیدر :

هرکز نیاموزد

قطعاً اوکرنمز

۸٦ هر آینه، هر آینه، ادات تأکیددر ؛ اصل عربی اولان «البته» نك فارسیسیدر :

هر آینه بیایی

البته کلیرسك

۸۷ هم، ادات عطفدر ؛ ترکجه‌ده ده استعمال اولنور .

چرا هم بدبستان آیی هم نکوشی ؟

نه ایچون هم مکتبه کلیرسك هم چالیشمازسك ؟

بعضا «دخی، ده» ایله ترجمه اولنور .

من آمدم، او هم آمد

بن کلدم، او ده کلدی

بعضاً ده مشارکت، موافقت اداتی اوله‌رق اسملرك اوللرینه اتصال ایدر :

همدرس همراه همنام

درس شریکی یولداش آداش

«نیز» ایله اجتماع ایتدیکی زمان ایکیسندن بری زائد اولور .

این نیز هم

بو دخی

اسم اشارتلره متصل اولدیغی زمان حصر معناسی افاده ایدر:

«مورهمان به که نباشد پرش»

(کلستان)

قارنجه‌یه آنجق او ایی که قانادی اولماسون

۸۸ همه، تعمیم اداتیدر :

همه شاگردان آمدندر؛ تو درکجا ماندی ؟

بوتون شاگردلر کلدی سن نره‌ده قالدک ؟

۸۹ همی، بوده «می» کبی حال اداتیدر :

همیخواهم

ایسته‌یورم

۹۰ هنوز، ادات توقیتدر ؛ بو مقامده لسان عثمانیده «هنوز، دها» قوللانیلیر :

هنوز نیامد

هنوز کلمه‌دی

§

هنوز چیزی نگفت

هنوز برشی سویلمه‌دی

۹۱ هیچ، بوده تأکیدی متضمن نفی اداتیدر؛ ترکجه‌ده ده مستعملدر .

هیچ کس نیامد

هیچ کیمسه کلمه‌دی

«او هیچست» کبی استعمالی حالنده بالطبع ادواتدن صاییلماز.

۹۲ ی، نسبت اداتیدر :

شهری

شهرلی

آخرنده ها بولنان کلمه‌لره یای نسبت لاحق اولنجه ها، کافه تبدل ایدر : [*]

[*] دنیوی، عیسوی کبی نسبتلر قاعدهٔ عربیه وجهله‌در .

خانگی

اوه منسوب

۲ ـ . وحدت اداتیدر :

از چارسو کتابی خریدم

چارشیدن بر کتاب صاتون آلدم

آخرنده «الف، واو، یا» بولنان کلمه‌لرده یادن اول بر همزه زیاده قیلینیر . «ها»لی کلمه‌لرده ها اوزرینه برهمزه قونه‌رق « ای» کبی تلفظ اولنور :

آهوئی، هفتهٔ

بر جیلان، بر هفته

آخرنده وحدت اداتی بولنان کلمه موصوف اولنجه، ادات وحدت حذف اولنماز :

کلی خوشبوی

ایی قوقولی بر کل

۳ ـ . مصدریت اداتی اولور؛ صفتلری اسم مصدر حالنه قویار:

نیکی

ایلك

آخرنده های رسمیه بولنان کلمه‌لرده ها، کافه تبدل ایدر :

زندگی

صاغلق

۴ ـ . لیاقت واستعداد اداتی اولور ؛ لاحق اولدیغی مصدرلر قیاسی صفتلردن عد اولنور .

خوردنی

ییه‌جك شی ییمكه لایق

٥ ــ . ماضیٔ شهودی آخرنده حكایهٔ حال اداتی اولور .

كفتی

سویلردی ، سویله‌یوردی

٦ ــ . بعض اعداد وصفیه آخرنده تأكید ایچون اولور .

بند دومی

ایكنجی بند

٧ ــ . بعضاً ده زائد اولور ؛ فقط بو زیاده كلام منظومده بولنور :

«عقل براین دعوئ ماشاهد وكویاستی»
(ابوالقاسم)

عقل بزم بو دعوامزه شاهد و قائلدر

٩٣ ین ، نسبت اداتلرندندر ، صفت بحثنده كوردیكی وجهله اك زیاده اسملرك آخرینه كله‌رك اونلری صفت هیأتنه قویار :

جامهٔ پشمین

یوكدن اوروبه

بعضاً صفتلرك آخرینه‌ده كلیر ؛ او حالده تأكید ایچون اولور :

طرز نوین

یكی طرز

٩٤ یار ، نسبت اداتلرندندر .

مرد هوشیار

عقللی آدم

پایان

قصبار مطبعه‌سی

محررك درومت طبع بر اثری

«گزیده» اشعر منتخبهٔ فارسیه‌دن مرکبدر

فیاتی اوچ بچق غروشدر

مهرسز اولانلره ساخته نظریله باقیله‌جقدر

صواب	خطا	صحیفه	سطر
یازیلیر	یازیلیرده	٥	١٨
عجملرك	جملرك	١٢	١٦
«این، آن»	«این»	١٨	٦
اینجا	ایتجا	٢٤	٤
راهنما	راهمنا	٣٣	١١
پشیمنست	پشیمنست	٤٣	١٢
آییرولر	آییرلر	٤٥	٤
دراز کردن	دراز گردن	٤٧	٥
گذاشتن	گذشتن	٤٨	٣
نونلر	نونلری	٤٩	٥
عثمانی‌یه	عثمانیه‌یه	٥١	٢١
ببیچارگان	بیچارکان	٧٩	١٢
نه‌،نه‌،	نه-نه	١٠٤	١٠
نی	ی	١٠٤	١٨
ال دسته‌بش	ال دسته ال	١٠٧	٤٢

دها بعض نقطه خطالری وارسه‌ده اونلر ـ تصریحه حاجت کورلمکسزین آکلاشیله‌بیله‌جك شیلر اولدیغی ایچون ـ بوراده تحریره لزوم کورلمه‌دی .